

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Role otce ve formování partnerských preferencí žen

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Štěrbová, Ph.D.

Praha 2023

Tereza Šestáková

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 6. 2023

Tereza Šestáková

Především bych ráda poděkovala Mgr. Zuzaně Štěrbové, Ph.D. za vedení mé práce, cenné připomínky a rady a dále za velkou míru trpělivosti a Mgr. Kláře Bártové, Ph.D. za doplňující konzultace a hodnotná doporučení. Dále bych chtěla poděkovat svým přátelům a rodině, kteří mě po dobu psaní práce vždy vyslechli a uklidnili. Velký dík patří mému tatškovi, který mě vždy ve všem podporoval, věřil ve mě a díky němu jsem tam, kde jsem.

Obsah

1.	ÚVOD.....	7
2.	TEORIE ŽIVOTNÍCH STRATEGIÍ.....	8
3.	TEORIE PÁROVACÍCH STRATEGIÍ.....	14
4.	MECHANISMY VZNIKU PARTNERSKÝCH PREFERENCÍ.....	18
4.1.	DĚDIČNOST.....	18
4.2.	UČENÍ.....	20
4.2.1.	IMPRINTING.....	20
4.2.1.1.	IMPRINTING-LIKE EFEKT.....	21
4.2.1.2.	NEGATIVNÍ IMPRINTING – WESTERMARCKŮV EFEKT.....	22
4.2.2.	ASOCIATIVNÍ UČENÍ.....	24
4.2.3.	SOCIÁLNÍ UČENÍ.....	25
5.	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PARTNERSKÉ VZTAHY.....	31
5.1.	ATTACHMENT.....	31
5.2.	AKTIVNÍ INTERVENCE RODIČŮ DO VÝBĚRU PARTNERA.....	37
6.	DISKUSE.....	41
7.	ZÁVĚR.....	48
8.	BIBLIOGRAFIE.....	49

Abstract

This theoretical paper is focused on the role of father in forming women's mate preference and affecting her actual mate choice. The main focus of this thesis is on comparison between all the mechanisms influencing daughter's mate choice where her father plays a part. It shows that all mechanisms, such as learning, heritability and attachment are interconnected. Father absence from the family (by a divorce) plays a crucial role in a woman's life, such a stressful event leads to several consequences such as less father investments, insecure attachment, and faster life history (which is caused by stress hormones such as cortisol). However, a positive relationship with a father serves as a mediator for an imprinting-like effect, which means father's characteristics are preferred in daughter's future partners (in eye color, hair color), although they don't always affect her mate preferences. Social learning also plays a part in mate preferences and mate choice as mate choice copying or copying of observed family structures has been proven by a number of cross-sectional study designs. Daughters of alcoholics are more likely to marry an alcoholic themselves, and daughters from divorced families are more likely for their relationship to end in divorce. Mate preferences are also somewhat hereditary; however, the rate remains unclear (research shows a rate between 0 and 30 %).

Keywords

mate choice, father-daughter relationship, mate preference, women's mate choice, reproductive strategies

Abstrakt

Tato teoretická práce se zabývá rolí otce ve formování partnerských preferencí heterosexuálních žen a jejich skutečnou partnerskou volbou. Cílem práce je srovnat, kterými mechanismy a jak otec dceru ovlivňuje. Ukazuje se, že jednotlivé mechanismy jsou provázané a mají na partnerské preference a volbu vliv. Můžeme sledovat vliv učení, dědičnosti nebo také attachmentu. Absence otce (způsobená odchodem od rodiny) hraje v životě dcery zásadní roli. Takto stresová situace vede k menším otcovským investicím, nejistému attachmentu a rychlejší životní strategii (ta je podmíněna produkcí stresových hormonů, jako je např. kortizol). V případě pozitivního vztahu s otcem může docházet k imprinting-like efektu, při kterém se vtisknou charakteristiky otce (jako např. barva očí, vlasů nebo vrásky) a poté v dospělosti jsou u partnera preferovány. Imprinting-like efekt úzce souvisí s asociativním učením, na jehož základě preference vzniká. Zásadní je totiž pozitivní vztah mezi otcem a dcerou. Důležitou roli hraje také sociální učení v případě kopírování partnerské volby nebo kopírování pozorovaných rodinných struktur, jako je např. rozvod (dcery z rozvedené rodiny mají samy větší pravděpodobnost rozvodu). Ukazuje se také jistý vliv dědičnosti, ačkoliv studie ukazují velkou proměnnost její míry (0 až 30 %).

Klíčová slova

partnerská volba, vztah otec-dcera, partnerské preference, partnerská volba ženy, reprodukční strategie

1. Úvod

Tato teoretická práce se zabývá rolí otce ve formování partnerských preferencí heterosexuálních žen a v jejich skutečné partnerské volbě. Práce je zpracována interdisciplinárně a pojednává jevy z hlediska biologického, psychologického, ale i antropologického či demografického. Partnerské vztahy mají vliv na kvalitu života člověka, jeho spokojenost a zdraví (Demir, 2010). Cílem práce je porovnat mechanismy, jak může otec ovlivňovat vznik partnerských preferencí a volby ženy. Výzkumnou otázkou je, jaký vliv má otec na formování partnerských preferencí heterosexuálních žen, jaký vliv má na jejich skutečný výběr partnera a užívané reprodukční strategie.

Tato teoretická práce je rozdělena do kapitol (teorie životních strategií, teorie párovacích strategií, mechanismy vzniku partnerských preferencí, faktory ovlivňující partnerské vztahy), které popisují ať už vědomý či nevědomý vliv otce na partnerské preference a volbu u dcery. Na konci každé kapitoly je uvedeno shrnutí, jak daný mechanismus na partnerské preference a volbu partnera působí.

Dané téma jsem si zvolila z toho důvodu, že mě osobně zajímalo, jaký vliv má na ženu starší otec, nakolik pravdivé je laické přesvědčení, že preference pro starší partnery musí být důsledkem špatného vztahu s otcem apod. Původně měla práce srovnávat roli otce z pohledu evoluční, vývojové, sociální a mezikulturní psychologie. To se ale v průběhu psaní práce ukázalo jako neudržitelné, proto jsem raději zvolila tuto strukturu.

Tato teoretická práce vychází z odborné literatury, která je čerpána především z odborných databází jako jsou WOS, Scholar, ResearchGate, JSTOR, ScienceDirect nebo Mendeley. V práci vycházím převážně z cizojazyčných článků, které byly na jednotlivá témata publikovány, literatury v českém jazyce bylo publikováno minimum. V textu se snažím zohlednit jak klasické práce, tak novější poznatky k danému tématu. Literatura je vybírána na základě klíčových slov a jejich variací. Jde o klíčová slova jako: mate choice, mate preference, parental influence, father-daughter relationship, women's mate choice, reproductive strategy, life-history theory, imprinting, attachment, paternal death, absent fathers, mate choice heritability apod. Tato teoretická práce čerpá ze studií z oboru biologie, etologie, psychologie, ale také sociokulturní antropologie či z demografických pramenů. Výzkumy, které jsou v práci citovány, zkoumají odlišné vzorky populace, v odlišné době a v odlišných kulturních podmínkách, a proto se i toto v práci v kontextu závěru výzkumů snažím toto kriticky zohlednit.

2. Teorie životních strategií

Aby po sobě jedinec mohl zanechat potomky, musí mít nejprve zajištěné přežití, růst, vývoj a reprodukci (Chisholm et al., 1993). Jinými slovy, teorie životních strategií se snaží vysvětlit, jak by měl jedinec rozdělit svůj čas a energii alokovanou do růstu za účelem maximalizace svého fitness (Kaplan & Gangestad, 2015). Fitness jedince mohou zvyšovat dva základní způsoby, a to buď investice do vlastností, které prodlužují délku života, nebo investice do vlastností, které prodlužují délku fertility (Kaplan & Gangestad, 2015).

Životní strategie mohou být rychlé nebo pomalé. Rychlá životní strategie se vyznačuje dřívější pohlavní dospělostí, a tedy dřívější možností reprodukce, rychlým růstem, větším množstvím potomků, nižší délkou života a menšími investicemi do potomků a také krátkodobými párovacími strategiemi (Gadgil & Bossert, 1970; Kaplan & Gangestad, 2015). Naopak pomalá životní strategie je charakteristická pozdějším pohlavním dospíváním a začátkem reprodukce, pomalým růstem, nižším počtem potomků, vyšší délkou života a především vysokými investicemi do potomků a také převážně dlouhodobými párovacími strategiemi (Gadgil & Bossert, 1970; Kaplan & Gangestad, 2015).

Na životní strategii má vliv také mortalita. Mortalita dospělých jedinců je kromě velikosti hlavním faktorem, který ovlivňuje, zda bude druh aplikovat rychlou či pomalou strategii. Hrozba úmrtí v mladém věku znamená dřívější nástup pohlavní dospělosti, aby jedinec stihl po sobě nějaké potomky zanechat (Kraus et al., 2005). V době, kdy jsou dobré předpoklady pro přežití, si může matka dovolit produkovat větší potomky, kteří mají vysokou schopnost kompetice. Pokud jsou ale podmínky nejisté či dokonce nehostinné, velké množství menších potomků může poskytnout záruku vyššího fitness v dobrých letech a minimalizovat mateřské ztráty v letech špatných (Promislow & Harvey, 1990).

Životní strategie je ale možné řešit jak na úrovni druhu, člověk se totiž obecně vyznačuje pomalou životní strategií, tak na úrovni jedince. Na úrovni jedince je životní strategie ovlivněna prostředím, jeho predikovatelností a dále sociálním prostředím nebo také fyzickou aktivitou a výživou (Ellis, 2004). Nedostatek zdrojů, nejisté, kruté podmínky a vysoká mortalita poté vedou k implementaci rychlé životní strategie (Csathó & Birkás, 2018). Porodnost, úmrtnost a věkové složení populace představují důsledky odlišných životních strategií jedinců. Vysoká míra plodnosti představuje adaptaci, která zajišťuje reprodukční úspěch, když nejsou ideální podmínky na to, aby jedinec přežíval dlouho (Cole, 1954).

Na životní strategie má u lidí významný vliv především rané dětství a zkušenosti z této doby (Belsky et al., 2007). Mezi ovlivňující faktory patří přísná výchova, manželský konflikt či konfliktní vztah mezi rodičem a dítětem (Belsky et al., 2007). Vysoká míra stresu a to, že jsou děti svědkem problematického chování, má vliv i na nástup puberty (Belsky et al., 2007). Ten je způsoben vyšší hladinou stresových hormonů, jako například kortizolu. Psychosociální stres u žen vede k rychlejší aktivaci hypothalamo-hypofyzárně-gonadální osy, která vede ke gonadarche, kdy dochází k produkci gonadotropních-aktivačních hormonů, které poté vedou k syntetizaci gonadotropinů (Ellis, 2004). Ty způsobují nástup puberty (tj. vývoj vaječnickových folikulů, tvorbu sekundárních pohlavních znaků, menarche), až nakonec dochází k úplnému dozrání reprodukčního systému (Ellis, 2004). Mezi dřívějším nástupem puberty a první sexuální aktivitou je pozitivní korelace (Dinh et al., 2022; Quinlan, 2003).

V kontextu role otce ve formování životní strategie ženy bývá akcentován především význam jeho nepřítomnosti, která často může u ženy vést k rychlé životní strategii. Ta se projevuje dřívější pohlavní vyspělostí, tedy nástupem menarche, a dřívějším začátkem pohlavního života (Dinh et al., 2022; Quinlan, 2003). Za nepříznivé je v moderním kontextu považováno takové prostředí, které se vyznačuje nízkým socioekonomickým statutem, nebezpečnou lokalitou (jako např. sociálně vyloučená lokalita), s projevy násilí a také nekvalitním nebo absentujícím rodičovstvím (Dinh et al., 2022). Tyto okolnosti ovlivňují míru úmrtnosti. Spolu s prediktabilitou prostředí (resp. jejím nedostatkem), ke které se řadí časté změny v rodičovství nebo časté stěhování, ovlivňují tyto faktory prediktabilitu rizika úmrtí (Dinh et al., 2022). Dřívější pohlavní zralost je tedy následkem vyššího rizika úmrtí, které jedinec zaznamenává během dětství (Dinh et al., 2022).

Kohortová studie britské populace dívek ukazuje, že ty, které pocházejí z rodiny bez biologického otce, mají menarche v průměru o 2,9 měsíce dříve než dívky z úplné rodiny. To odpovídá předchozím studiím, které ukazují rozdíl 1,3 a 2,7 měsíce (Culpin et al., 2014; Guardia et al., 2014). Sourozenecká studie, zkoumající vliv délky nepřítomnosti otce v životě dcer na načasování menarche, ukazuje, že mladší dcery, které byly vystaveny nepřítomnosti otce déle, měly menarche průměrně o 3 až 4 měsíce dříve než jejich starší sestry (Tither & Ellis, 2008). Více než samotná nepřítomnost otce ale ovlivňuje načasování menarche disfunkční otcovská péče (v takovém případě měly mladší sestry menarche průměrně o 11 měsíců dříve) (Tither & Ellis, 2008). Oproti tomu v úplné rodině měly mladší sestry menarche v průměru o 1 až 2 měsíce později než starší sestry (Tither & Ellis, 2008). Pokud menarche nastoupí před 12. rokem, trvá zhruba 1 rok, než dojde při 50 % cyklů

k ovulaci. Zatímco pokud menarche nastoupí ve 13 a více letech, trvá to až 4,5 roku (Apter & Vihko, 1983). To je jedno z možných vysvětlení, proč dřívější nástup menarche spíše dívku ohrozí neplánovaným těhotenstvím (Belsky et al., 2007). Věk nástupu menarche kromě nepřítomnosti biologického otce v domácnosti, může ovlivnit také fakt, zda se v životě dívky objeví alternativní otcovská figura, tedy nevlastní otec či partner matky. Větší vliv na nástup puberty má věk, kdy do života dívky takováto figura přijde, spíše než věk dcery, když od rodiny odešel biologický otec (Ellis & Garber, 2000). Čím mladší dcera byla v momentě, kdy do jejího života vstoupila alternativní otcovská figura, tím rychleji u ní došlo k nástupu puberty (Ellis & Garber, 2000).

Nepřítomnost otce představuje jeden ze stresorů, který může ovlivňovat životní strategie. Nelze ale generalizovat a tvrdit, že nepřítomnost otce se rovná rychlá životní strategie. Negativní efekt, který vede k implementaci rychlé životní strategie, je spíše následkem nepřítomnosti otce způsobené rozvodem/rozchodem, zatímco nepřítomnost otce, který byl nucen k migraci za prací, naopak vede k velmi pomalé životní strategii (Shenk et al., 2013). Tato studie dokonce ukazuje, že ženy, jejichž otec zemřel, se vdávají a plodí děti později než ty, které otce mají (Shenk et al., 2013). Samotná fyzická nepřítomnost totiž nutně neznamená snížení otcovských investic (Shenk et al., 2013), v případě smrti otce může investice dále zajišťovat jeho rodina. Toto potvrzuje i demografická kohortová studie estonské populace první poloviny 20. století, která ukazuje, že zásadní není pouhá nepřítomnost, jako spíše ta dobrovolná, tedy způsobená rozvodem či odchodem otce od rodiny (Valge et al., 2022). Přestože v ní nebyla prokázána spojitost mezi stresem v dětství způsobeným odchodem či ztrátou otce a dřívějším nástupem puberty, autoři toto vysvětlují rozdílností populace, která není charakteristicky WEIRD¹ (Valge et al., 2022). Stejně tak se nepotvrdil rychlejší nástup puberty (resp. rozvoj sekundárních pohlavních znaků) u dcer z rozvedených rodin v porovnání se dcerami, jejichž otec zemřel. Rozdíl byl ale evidentní v případě věku při prvním porodu. Dcery rozvedených otců porodily své první dítě v průměru o 9,2 měsíců dříve než dcery z úplných rodin (Valge et al., 2022). Obdobné výsledky uvádí i studie, která ukazuje rozdíl mezi věkem při porodu prvního dítěte u žen bez otce a žen z úplné rodiny, přičemž ženy z rodiny neúplné mají první dítě v průměru o téměř 2 roky dříve (Gaydosh et al., 2018). Dcery z rozvedených rodin porodily první dítě o 7,4 měsíce dříve než dcery zemřelých otců. Ženy, jejichž otci zemřeli, první dítě porodily o 3,4 měsíce dříve než ženy z úplných rodin (Valge et al., 2022). Když ale autoři zohlednili

¹ Western, Educated, Industrialized, Rich & Democratic, tedy západní, vzdělané, industrializované, bohaté a demokratické populace

vzdělání dcery, tak byl efekt smrti otce ve spojitosti s věkem při porodu prvního dítěte zanedbatelný (Valge et al., 2022). Je tedy možné, že se dcery dříve vdávaly, a tedy měly dříve první dítě, z nutnosti sebe a svou rodinu zaopatřit, pokud neměly dostatečné vzdělání.

Zásadní se tedy zdá být míra otcovských investic, které se dceři v průběhu života dostává. Zajímavé je ale zjištění americké demografické studie (Quinlan, 2003) na vzorku 10 847 žen, která ukazuje, že dřívější nástup menarche se vyskytuje i u žen, které po rozchodu rodičů (který proběhl mezi jejich narozením a šestým rokem života) žily pouze s otcem nebo pouze s matkou. Menarche se u této skupiny vyskytovala nejdříve z celého vzorku v porovnání se ženami z úplných rodin (Quinlan, 2003). Největší vliv na menarche má tedy ztráta jednoho z pečovatelů v období raného dětství, která představuje velký stresor, což vede k produkci stresových hormonů, které uspíší nástup puberty.

Alternativní vysvětlení dřívějšího nástupu menarche představuje teorie, podle které je otcův odchod od rodiny zapříčiněn genem androgenového receptoru (AR) vázaném na chromozom X. U mužů se přítomnost tohoto genu projevuje agresivitou, manželskými konflikty, které vedou až k opuštění rodiny (Comings et al., 2002). Tento gen by měl poté otec přenášet na svou dceru, u které by se jeho přítomnost projevovala právě brzkým nástupem puberty, kterou provází dřívější menarche, předčasnou sexuální aktivitou, nízkým věkem prvního rodičovství, a konfliktními osobními vztahy (Comings et al., 2002). Další výsledky výzkumů vlivu AR na menarche jsou buď rozporuplné (Schlomer & Marceau, 2020) nebo už nebyly replikovány (Hartman et al., 2018). Neproklázala se tak spojitost mezi AR a absencí otce (Hartman et al., 2018). Vliv konkrétního genu na odchod od rodiny a konfliktní partnerské vztahy tudíž zůstává dalšími studiemi nepotvrzen (Hartman et al., 2018; Schlomer et al., 2019; Schlomer & Marceau, 2020).

Nepřítomnost otce má vliv také na načasování prvního pohlavního styku (Mendle et al., 2009). Studie byla longitudinálně zpracovávána na vzorku 12 781 mladých žen z National Longitudinal Study of Youth v USA, které byly sledovány v letech 1978 až 2009. Od roku 1986 byly sledovány také děti žen z původního vzorku (Mendle et al., 2009). Dcery vychovávané matkou za nepřítomnosti biologického otce mají první pohlavní styk dříve, než je průměrná hodnota (která je v případě přítomnosti otce po celé dětství 16,11 let) (Mendle et al., 2009). Nepřítomnost otce po celou dobu dětství vedla k prvnímu pohlavnímu styku průměrně v 15,28 letech. Pokud byl otec převážně nepřítomný, průměrný věk byl poté 15,36 let (Mendle et al., 2009). Studie 342 vysokoškolských studentek ukázala průměrný rozdíl 1,3 měsíce při prvním pohlavním styku mezi těmi studentkami, které pocházely z úplných rodin (16,8 let), a těmi, v jejichž domácnosti chyběl otec (16,7 let) (Guardia et al.,

2014). Další studie ukazuje rozdíl 1,5 roku v průměrném věku při prvním pohlavním styku mezi dívkami, které od narození do 6 let nevyrostaly s otcem (16,3 let), a dívkami, které ano (17,8 let) (Gaydosh et al., 2018). Z toho vyplývá, že dívky vychovávané matkou za nepřítomnosti biologického otce mají v průměru dříve první pohlavní styk a zároveň je u nich vyšší riziko otěhotnění v nezletilosti (Mendle et al., 2009). Studie zkoumající vzorek 1838 žen a 1426 mužů ve věku 18–24 let (Manlove et al., 2006), ukazuje, že u žen, které ve 14 letech nežily s žádným biologickým rodičem a došlo u nich k brzkému nástupu puberty, byla vyšší pravděpodobnost, že budou mít pohlavní styk v nižším věku a s partnerem o 3-4 roky či 5 a více let starším. Dřívější pohlavní styk s partnerem starším o 5 a více let u žen pozitivně koreluje také s těhotenstvím v nezletilosti (53 % vzorku) (Manlove et al., 2006).

Nepřítomnost otce může být zapříčiněna i jiným důvodem, než jeho odchodem od rodiny. Úmrtí otce představuje v životě ženy význačný stresor, a podle hypotézy psychosociálního stresu by mělo vést k uspíšení životní strategie ženy (Ellis, 2004). Výsledky studií zabývajících se smrtí otce a jejím vlivem na reprodukční chování žen jsou ale rozporuplné. Demografická studie populace v oblasti německého Krummhörnu 18. a 19. století (Volland & Willführ, 2017), založená na analýze záznamů z církevních matrik a daňových registrů, ukazuje, že smrt otce vedla u žen ke dřívějšímu sňatku. Dívky, jejichž otec nezemřel, se vdávaly průměrně v 25,208 letech, zatímco dívky, které ano, v 27,672 letech. Autoři (Volland & Willführ, 2017) ale uvádí, že se v tomto případě jedná o bias způsobený tím, že dívky z tohoto vzorku, které o otce přišly před manželstvím, byly starší, než ty, které ne. Pokud došlo k úmrtí do 5. roku života dcery, načasování sňatku to neovlivnilo. Pokud ale dívka ztratila otce mezi 5. a 15. rokem, měla tendenci vdát se dříve (HR^2 je 1,1092 a 1,1097 a průměrný věk prvního sňatku pro tuto skupinu je $26,123 \pm 6,423$ roku). Pokud došlo k úmrtí po 15. roku dcery, byl rozdíl věku při prvním sňatku ještě signifikantnější (HR 1,137). Naopak model pevných efektů ukázal, že pouze úmrtí v době mezi 5 a 15 lety vedlo ke dřívějšímu vstupu do manželství (HR 1,283). Roli ale hrálo ekonomické postavení rodiny, kdy dívky z rodiny, která nevlastnila půdu nebo pouze její malé množství, se vdávaly později než dívky z bohatších rodin (Volland & Willführ, 2017).

Naopak studie na populaci jihoamerických Tsimanů neukázala žádný signifikantní vliv úmrtí otce do 15 let věku ženy na načasování reprodukce, protože 93 % žen, které stále měly otce, započalo reprodukci do 25 let. V případě žen, jejichž otec zemřel, to bylo 92 %

² Hazard ratio (Volland & Willführ, 2017).

(Kaplan et al., 2011). Podle studie populace v rurálních oblastech Bangladéše (Shenk et al., 2013) úmrtí otce dokonce vede k pozdějšímu začátku reprodukce, než když je otec v životě ženy přítomný. To je výsledek, který se vymyká většinovým předpokladům, podle kterých by smrt otce a následné snížení rodičovských investic mělo představovat tak významný stresor, že ve k dřívějšímu sňatku a začátku reprodukce (Shenk et al., 2013). Význam úmrtí otce, který do té doby do dcery investoval, na životní strategie zůstává tedy v současné době nejasný. Je možné, že po úmrtí otce přebírají jeho roli v životě dcery jeho příbuzní a vynahrazují investice. U dcery tak nedochází k úbytku otcovských investic (i když jsou nyní zprostředkované skrze jeho příbuzné) a samotné úmrtí, přestože představuje stresující událost, nevede k rychlé životní strategii.

Z pohledu teorie životních strategií ovlivňuje otec životní strategie ženy několika způsoby. Nízká míra otcovských investic a nepřítomnost otce v dětství způsobená jeho odchodem od rodiny představuje pro ženu významný stresor, který skrze stresové hormony ovlivňuje nástup menarche, vede ke dřívějšímu začátku pohlavní aktivity a promiskuitnějšímu chování (Culpin et al., 2014; Shenk et al., 2013; Tither & Ellis, 2008; Valge et al., 2022).. Nástup menarche před 12. rokem je spojen také s dřívější pravidelnou ovulací, proto jsou tyto dívky častěji ohroženy neplánovaným těhotenství (Belsky et al., 2007). Zásadní faktor, který ovlivňuje životní strategie, je věk ženy, když otec rodinu opustil, a zda to bylo jeho dobrovolné rozhodnutí. Liší se totiž následky rozvodu, migrace za prací a úmrtí (Shenk et al., 2013; Valge et al., 2022). Rozvod a opuštění rodiny vede u ženy ke dřívějšímu nástupu menarche, začátku pohlavní aktivity, střídání partnerů, dřívějšímu vstupu do manželství a dřívějšímu začátku reprodukce (Belsky et al., 2007; Mendle et al., 2009; Quinlan, 2003). Pokud otec není v rodině přítomný z důvodu migrace za prací, nedochází k úbytku otcovských investic a vede u ženy naopak k velmi pomalé životní strategii (Shenk et al., 2013). Následky úmrtí otce jsou ale nejednoznačné. Některé studie prokazují, že úmrtí otce vede dokonce k pozdějšímu začátku reprodukce, než když je otec přítomný (Shenk et al., 2013), či nenachází rozdíl mezi tím, jestli je otec přítomný nebo zda zemřel (Kaplan et al., 2011). Některé naopak ukazují mírný vliv úmrtí na dřívější počátek reprodukce (Valge et al., 2022). Rozdílné výsledky mohou být způsobeny výzkumnými vzorky, které nemusejí být vždy reprezentativní. Liší se zároveň závěry studií na WEIRD populacích v porovnání s těmi z rurálních, rozvojových oblastí. V každém případě má ale otec na životní strategii dcery velký vliv v mnoha ohledech, přestože některé výsledky jsou rozporuplné.

3. Teorie párovacích strategií

Párovací strategie představují soubor behaviorálních a kognitivních adaptací, které ovlivňují reprodukční snahu jedinců. Konečným cílem je maximalizace reprodukčního úspěchu (Buss & Schmitt, 1993). Asymetrie³ rodičovských investic mezi muži a ženami vede k tomu, že ženy by měly být při vybírání svých partnerů pečlivější (Buss, 2006).

Párovací strategie jsou krátkodobé a dlouhodobé, u člověka se vyskytují oba typy (Bártová & Štěrbová, 2020). Dlouhodobá párovací strategie se vyznačuje relativně dlouhým obdobím námluv a trvalým poutem, charakteristický je poté závazek k partnerovi a společná péče o případné potomky. Krátkodobá strategie má u člověka často podobu nezávazného sexuálního vztahu, bez závazku a sexuální či emoční exkluzivity (Bártová & Štěrbová, 2020; Scelza, 2011).

Při užívání krátkodobých párovacích strategií je nutné řešit odlišné adaptivní problémy než v případě dlouhodobých párovacích strategií. Z důvodu asymetrie už v minimální úrovni rodičovských investic, mají muži tendenci směřovat větší podíl svého úsilí do krátkodobých vztahů na rozdíl od žen (Buss & Schmitt, 1993). Ženy by tak teoreticky měly mít větší tendenci se krátkodobým vztahům vyhýbat, protože u nich průměrně potenciální náklady převažují nad benefity (Geary et al., 2004). Když ženy ale krátkodobé strategie užívají, dostává se jim benefitů odlišných. Mohou totiž bezprostředně získat zdroje či vysoce kvalitní geny pro své potenciální potomky (Buss & Schmitt, 1993). Ženám se tak může vyplatit mít dlouhodobý vztah s mužem podobné genetické kvality jako má ona sama a zároveň vyhledávat v nezávazných vztazích lepší genetický materiál (Apostolou, 2009). Podle evoluční logiky je pro ženu nejvýhodnější dlouhodobý partner s dobrými geny, který má vysoký reprodukční potenciál, a je ochotný do ní a společných dětí investovat (Geary et al., 2004). Muži z krátkodobých párovacích

³ Asymetrie mezi pohlavími se vyskytuje už na úrovni velikosti a množství pohlavních buněk a dále i v následné péči o potomky. Pohlaví, které investuje průměrně více, je vybíravější. V případě člověka by se tedy mělo jednat o ženy (Trivers, 1972). Ale jelikož se člověk vyznačuje biparentální péčí o potomky, kde jistou měrou investují obě pohlaví, je typické, že při volbě partnera projevují jistou selektivitu muž i žena (Buss, 1998). Jedinec, který v prvopočátku investuje více, tedy obvykle žena, je více ohrožen tím, že bude opuštěn. Na druhou stranu je u člověka, jakožto druhu s vnitřním oplodněním a velkými otcovskými investicemi, muž vždy ohrožen kukaččením – není si tedy jist svým otcovstvím (Trivers, 1972). Z evolučního hlediska by tedy měli muži zřejmě méně investovat do potomků a rodičovské péče jako důsledek nižší jistoty otcovství (Møller & Thornhill, 1998).

strategií profitují díky tomu, že jim stačí investovat krátký čas a menší množství zdrojů na to, aby zvýšili svůj reprodukční úspěch (Apostolou, 2009).

Jelikož se v průměru odlišují párovací strategie mužů a žen, je možné, že v dnešní době gender nepředstavuje hlavní důvod rozdílu preferencí pro krátkodobé či dlouhodobé párovací strategie. Nedávná studie (Hallam et al., 2018), která se zabývala online seznamkami, ukázala, že hlavním důvodem užívání odlišných párovacích strategií je spíše sociosexuální orientace⁴ (Hallam et al., 2018). Jedinci s vyšším skórem neomezené sociosexuality častěji užívali online seznamky za účelem nezávazného sexu než jedinci s nižším skórem. Naopak jedinci, kteří preferují dlouhodobý závazek, vyhledávali spíše romantiku (Hallam et al., 2018). Ženy s vyšším skórem sociosexuality bývají více společensky dominantní, více extravertní a méně se vyhýbají poškození, a mají větší tendenci uchýlovat se ke krátkodobým párovacím strategiím (Gangestad & Simpson, 2000). Ukazuje se, že roli v tom, zda jedinci využívají dlouhodobé či krátkodobé párovací strategie, hraje také tzv. temná triáda charakteristik osobnosti (narcismus, machiavellismus a psychopatie). Lidé, kteří mají vyšší skóre těchto charakteristik, mají větší tendenci preferovat krátkodobé vztahy (Jonason et al., 2009).

V průběhu svého života člověk využívá jak krátkodobé, tak dlouhodobé párovací strategie, často také jejich smíšené formy. Záleží na osobnostních, sociálních a environmentálních faktorech, které ovlivňují, jakou strategii jedinec využije (Buss & Schmitt, 2020), ty zdaleka nejsou vysvětlitelné pouze pohlavními rozdíly. Toto vysvětluje teorie strategického pluralismu, která vychází z pohlavního výběru dobrého genu (GGSS, good gene sexual selection) (Gangestad & Simpson, 2000). Preference žen pro krátkodobé párovací strategie by měla být ovlivněna pohlavním výběrem dobrého genu. Tendence mužů preferovat krátkodobé párovací strategie by měla představovat přímou funkci jejich genetického fitness (Gangestad & Simpson, 2000).

Mezi kritické environmentální faktory ovlivňující partnerskou volbu žen patří přítomnost patogenů v prostředí. V prostředí s velkým množstvím patogenů žena benefituje z reprodukce s muži, kteří se vyznačují dobrou genetickou kvalitou, která je činí patogenům rezistentní (Ellis & Del Giudice, 2014). Tedy v prostředí, které je bohaté na patogeny, mají lidé větší tendenci preferovat atraktivní partnery, kteří nevykazují znaky nemoci. V takovém případě by ženy měly obětovat výhradní otcovskou péči a preferovat genetickou kvalitu. Další faktor ovlivňující otcovské investice, a tím pádem partnerskou volbu u žen, je jejich

⁴ Sociosexuální orientace jedince představuje jeho tendence preferovat či naopak nevyhledávat sexuální vztahy bez závazků, citů či intimity (Hallam et al., 2018).

přístup ke zdrojům (Gangestad & Simpson, 2000). Na studii téměř 200 kultur ve standardním mezikulturním vzorku se ukázala korelace mezi schopností ženy postarat se o sebe a své potomky a mírou polygynie v dané kultuře. Vyšší míra polygynie je častější v kulturách, kde ženy kontrolují více zdrojů (Gangestad & Simpson, 2000). Velkou roli v implementaci rozdílných párovacích strategií hraje také dětství. Nedostatečná dosažitelnost rodičovské péče může jedince vést k tomu, aby v dospělosti užíval krátkodobých párovacích strategií. Naopak responzivita rodičů by měla vést k užívání dlouhodobých párovacích strategií (Gangestad & Simpson, 2000). Zde se ukazuje zřejmá provázanost párovacích strategií s typem attachmentu, protože nedosažitelnost rodičovské péče bývá spojována s úzkostným či vyhýbavým typem attachmentu, naopak responzivita rodičů vede k jistému attachmentu.

Jakou roli ale hraje v párovacích strategiích otec? Na základě teorie strategického pluralismu hraje zásadní roli, v jakém prostředí žena vyrůstá, jaký přístup ke zdrojům má a jakými vlastnostmi se vyznačuje (Gangestad & Simpson, 2000). Otec tedy může dceři poskytovat materiální zdroje, které mohou pomoci zajistit ji a její potenciální potomky. V takovém případě nemusí být žena odkázána pouze na investice ze strany svého potenciálního partnera.

Menelaos Apostolou (2009) se zabývá konfliktem mezi rodiči a jejich potomky v kontextu krátkodobých párovacích strategií. Rodiče a zejména otec mají zájem na tom, aby byl zachován vysoký status a dobrá reputace rodiny. Krátkodobé vztahy potomek mohou ale mít právě na toto negativní vliv. Pokud potomci preferují krátkodobé či mimomanželské vztahy, mohou tímto chováním získat pověst nevěrných či promiskuitních. Tím ohrožují nejen svůj vlastní status, ale také status a dobré jméno celé rodiny (Apostolou, 2009). Rodiče projevují větší nesouhlas s krátkodobými vztahy u dcer než u synů. Otec je ale z rodičů tím, kdo krátkodobé vztahy spíše považuje za akceptovatelné (Apostolou, 2009). Ženy, které vstupují do krátkodobých vztahů, tím více ohrožují svou pověst a hodnotu na partnerském trhu. Perspektivní partneři by poté měli vykazovat nižší ochotu vstupovat s nimi do dlouhodobého vztahu. Ženy jsou navíc ohroženy nechtěným těhotenstvím s partnerem, kterého její rodiče neschvalují (Apostolou, 2009; Perilloux et al., 2008). Celá rodina ženy se tak vystavuje nebezpečí, že bude muset dceři pomáhat potomka vychovávat a ekonomicky je oba zabezpečovat. Rodiče se snaží dceru zvláště odrazovat od vztahu s mužem, který prokazuje zájem pouze o krátkodobý vztah (Apostolou, 2009). Tyto závěry jsou ale platné především v preindustriálních společnostech. Zároveň z těchto zjištění vyplývá, že ženy zřejmě nevolí dlouhodobé párovací strategie čistě z vlastního popudu, nýbrž mohou být ovlivňovány vlastní rodinou a jejími zájmy.

Párovací strategie představují soubor chování, které má zajistit maximalizaci reprodukčního úspěchu (Buss & Schmitt, 1993). V průběhu života užívá člověk jak dlouhodobé, tak krátkodobé párovací strategie, jejichž aplikace závisí na osobnostních, sociálních či environmentálních faktorech (Buss & Schmitt, 2020; Hallam et al., 2018; Jonason, Li, & Cason, 2009). V párovacích strategiích jsou mezipohlavní rozdíly, protože v průměru muži preferují krátkodobé párovací strategie a ženy dlouhodobé. Podle teorie strategického pluralismu se může žena zaměřit na genetickou kvalitu svých potomků, pokud se nachází v situaci, kdy péči o ně může zajistit její rodina (Gangestad & Simpson, 2000). Toto ale zdaleka není rodiči preferovaná situace (Apostolou, 2009). Otec může mít tendenci ovlivňovat párovací strategii dcery, což platí především v případě krátkodobých vztahů, které mohou potenciálně ohrožovat sociální status celé rodiny a ohrožovat ji nechtěným těhotenstvím, kdy se celá rodina může dostat do situace, kdy bude muset materiálně zajišťovat svou dceru i její potomky (Apostolou, 2009; Perilloux et al., 2008). Role otce a míra nakolik může párovací strategie ovlivňovat se ale v odlišných kulturách velmi liší.

4. Mechanismy vzniku partnerských preferencí

4.1. Dědičnost

Vliv na partnerské preference může mít také dědičnost. Ke studiu dědičnosti je nejčastěji užívaná klasická studie dvojčat, která komparuje podobnost jednovaječných dvojčat s dvojčaty dvojvaječnými, kdy spolu v obou případech dvojčata vyrůstala. Jednovaječná dvojčata spolu totiž sdílí 100 % segregacních genů, dvojvaječná poté v průměru 50 % (Harden, 2014; Havlíček et al., 2022). Variance psychologických charakteristik je založená na genetických složkách, sdíleném prostředí (to je stejné pro obě dvojčata, má na obě vliv ve stejné míře) a nesdíleném prostředí (to je pro každé dvojče unikátní, každé ovlivňuje jiným způsobem). Geny, prostředí a osobnostní charakteristiky spolu korelují a navzájem na sebe působí (Havlíček et al., 2022). V tom případě tedy větší fenotypová podobnost jednovaječných dvojčat (podobnost v měřené charakteristice) poměrně ke dvojvaječným indikuje, že přídavná genetická variace stojí za nějakou částí variace v tomto genotypu, která je kvantifikovaná jako dědičnost. Klasická studie dvojčat může být využita i ke studiu vlivu prostředí (Harden, 2014).

Studie na 901 párech dvojčat a jejich partnerech ukázala rozporuplné výsledky (Lykken & Tellegen, 1993). Řada závěrů upřednostňovala genetickou preferenci pro podobnost, manželské páry si byly podobné v 88 z 88 proměnných (jako je osobnost, sociální postoje, religiozita, zájmové činnosti). Tyto proměnné byly mírně až podstatně dědičné. Partneři jednovaječných dvojčat hodnotili přátele svého partnera za více podobné sobě (ve 44 % případů), než tomu činili partneři dvojvaječných dvojčat (30 %). Partnerům jednovaječných dvojčat se líbilo druhé dvojče více, než tomu bylo v případě dvojvaječných dvojčat. Autoři ale byli z výsledků zklamaní, protože diferenční skóre mezi partnery jednovaječných dvojčat nebyl menší, než v případě dvojvaječných a zároveň byl jen o málo větší než u náhodných párů (Lykken & Tellegen, 1993). Dále také jednovaječná dvojčata nepreferovala partnera svého dvojčete výrazně více (39 % případů), než tomu bylo v případě dvojčat dvojvaječných (37 %) (Lykken & Tellegen, 1993).

Dotazníková studie na 322 párech dvojčat (174 jednovaječných, 148 dvojvaječných), jejich partnerovi a nejlepším příteli stejného pohlaví z registru dvojčat na University of London, Institute of Psychiatry spočívala v zaslání 3 dotazníků pro tyto osoby (Rushton & Bons, 2005). Mezi zkoumané znaky patřila výška, tělesná hmotnost, finanční příjem, vzdělání, sociální postoje a osobnostní rysy podle Eysenckovi stupnice. Tato studie ukázala,

že přátelé a partneři jednovaječných dvojčat si jsou navzájem více podobní, než je tomu v případě dvojvaječných dvojčat (Rushton & Bons, 2005). Jednovaječná dvojčata preferovala partnery, kteří byli podobnější partnerům jejich dvojčete, než tomu bylo v případě dvojvaječných dvojčat. Jak korelační, tak model-fitting analýza ukázala, že 10–30% variance v partnerské volbě je způsobena genetickými faktory (Rushton & Bons, 2005). Nejméně dalších 10 % variance je způsobeno sdílenými faktory prostředí, zbývajících 60 % je poté způsobeno specifickými událostmi v prostředí (Rushton & Bons, 2005). Po korekci chyby měření vzrostla míra vlivu genetiky na 34 % a vlivů prostředí na 12 % (Rushton & Bons, 2005). Mezi partnery se ukazuje větší podobnost ve znacích, které vykazují větší míru dědivosti (jako je délka prostředníčku, 80% dědivost), dále preference pro aktivity jako je čtení (41% dědivost) (Rushton & Bons, 2005).

Novější výzkum (Zietsch et al., 2012) zkoumal mimo jiné, jak jednovaječná a dvojvaječná dvojčata hodnotí 13 partnerských charakteristik (laskavost, pohodovost, inteligence, zdraví, fyzická atraktivita, zajímavá osobnost, chce děti, dobrá výdělečná schopnost, kreativita, pořádnost, dobrá dědičnost, vystudování univerzity, religiozita) na základě toho, jakou váhu jim přiřkládají u dlouhodobého partnera. Ve všech těchto charakteristikách se jednovaječná dvojčata – ženy shodly ve větší míře než dvojčata dvojvaječná. Nejvíce dědičná se zdá být preference pro fyzickou atraktivitu (29 %), zajímavou osobnost (25 %), laskavost, finanční zajištění a zdraví (20 %). Sdílené vlivy prostředí byly nejsignifikantnější pro inteligenci (Zietsch et al., 2012). Celková dědivost pro tyto preference je 20 %. Vliv sdíleného rodinného prostředí odpovídá u žen za 5 % variancí. Variance v preferencích z největší míry ovlivnily reziduální efekty, které nebyly ovlivněny ani geny, ani sdíleným rodinným prostředím (Zietsch et al., 2012). Preference jednovaječných dvojčat byly konzistentně podobnější, než tomu bylo u dvojčat dvojvaječných (Zietsch et al., 2012). Největší vliv byl kladen na charakteristiky, které jsou indikátory dobrého genetického materiálu (fyzická atraktivita, zdraví) a rodičovských investic (laskavost, výdělečná kapacita). Sdílené prostředí ovlivňuje u žen preferenci pro inteligenci a starost o domácnost (Zietsch et al., 2012). Tato dědivost ukazuje, že partnerské preference jsou do jisté míry pod kontrolou genů (Zietsch et al., 2012). Naopak dřívější výzkum Zietsche a kol. (2011), který se zabýval studií partnerské volby jednovaječných a dvojvaječných dvojčat, ukázal jen velmi nízkou dědivost vědomé partnerské volby (zhruba 5 %). Ukázal vliv rodinného prostředí na partnerskou volbu ženy v případě finančního příjmu a věku partnera, což může reflektovat roli rodičů, kteří pro dceru chtějí vysoce

investujícího partnera (Zietsch et al., 2011). Výsledky těchto studií znovu naznačují, že partnerské preference nutně nezakládají odpovídající partnerskou volbu.

Do jisté míry ovlivňuje partnerské preference a partnerskou volbu také dědičnost. Studie dvojvaječných a jednovaječných dvojčat ukazují ale výraznou variabilitu dědivosti partnerských preferencí (od téměř 0 % po 30 %), odlišná míra dědivosti je také u skutečné partnerské volby. Míra vlivu prostředí je poté obdobně nevyhraněná (0 až 60 %) (Lykken & Tellegen, 1993; Rushton & Bons, 2005; Zietsch et al., 2012). V případě partnerských preferencí a volby spolu interagují geny, sdílené prostředí a osobnostní charakteristiky. V současné době zatím nebyly provedeny žádné celogenomové studie, který by dědičnost preferencí mohly důkladněji zkoumat. Veškerý výzkum dědičnosti se tedy zakládá na studiích dvojčat a rodiny, protože jednovaječná dvojčata spolu sdílí prakticky 100 % genů, kdežto dvojvaječná zhruba 50 %, a proto je na nich možné pozorovat sílu efektu.

4.2. Učení

4.2.1. Imprinting

Imprinting (neboli vtištění) představuje proces, který poprvé popsal Konrad Lorenz (1937), který zkoumal mláďata ptáků řádu vrubozobých. Během rodičovského imprintingu dochází ke vtištění obrazu (většinou) rodiče během krátké senzitivní periody⁵. Jeho hlavní funkcí je zvýšení šance na přežití (Štěrbová & Havlíček, 2017). Preference, které byly jedinci vtištěny během rodičovského imprintingu, se v době pohlavní dospělosti projevují preferencemi pro daný druh a případně i jeho znaky, což označujeme za imprinting sexuální (Lorenz, 1937).

Imprinting se odlišuje od asociativního učení právě senzitivní periodou. Podle Lorenze (1937), který sledoval mláďata ptáků řádu vrubozobých, u nich nastává typicky po narození a trvá jen několik málo hodin. Zároveň se zdá, že následky vtištění jsou ireverzibilní, jakmile k němu jednou dojde (Lorenz, 1937). Novější studie ale ukazují, že ne všechny charakteristiky, jako např. nezvratitelnost jsou ve všech případech u všech druhů naplněny (Štěrbová & Havlíček, 2017). Jelikož nedochází k úplnému naplnění všech

⁵ Senzitivní perioda představuje časové okno během individuálního vývoje jedince, při kterém snáze dochází k ovlivnění neurálního, kognitivního a sociálního vývoje vnějšími vlivy než během jiného období. U člověka je načasování senzitivní periody stále nejasné. Nové výzkumy ukazují, že je možná existence dvou senzitivních period, které ovlivňují partnerské preference u žen podle vzoru otce. První nastává v raném dětství a druhá v adolescenci (Štěrbová et al., n.d.).

předpokladů definujících sexuální imprinting, u lidí referujeme o imprinting-like efektu (Little et al., 2003).

Ultimátním cílem sexuálního imprintingu je dosáhnout optima mezi inbreedingem⁶ (Štěrbová & Havlíček, 2017) a outbreedingem⁷ (Štěrbová & Valentová, 2012).

4.2.1.1. Imprinting-like efekt

Imprinting-like efekt představuje proces, při kterém jedinci užívají fenotyp rodiče opačného pohlaví jako model při výběru partnera. Preferují osoby nepříbuzné, které se ale vyznačují obdobnými charakteristikami jako rodiče (Štěrbová & Havlíček, 2017).

Imprinting-like efekt byl podpořen celou řadou studií, např. studií Bereczkeiho a kol. (2004) na vzorku 26 bělošských rodin, která zkoumala podobnost mezi fotografií adoptivního otce z doby, kdy bylo ženě 2–8 let, a jejím pozdějším faktickým manželem. Podobnost posuzovalo 82 hodnotitelů, kteří nebyli seznámeni s cíli studie. Ve 37,7 % případů hodnotitelé správně identifikovali ženina skutečného manžela na základě podobnosti vůči adoptivnímu otci. Tato studie prokazuje, že ženy preferují muže, jejichž obličejové rysy připomínají rysy adoptivních otců mnohem více, než by odpovídalo náhodě (Bereczkei et al., 2004). Na druhou stranu ale nebyla prokázána jakákoliv shoda mezi obličejem otců a obličejem, které ženy považovaly za nejatraktivnější (Wiszevska et al., 2007), což zřejmě značí, že preference ještě nutně nezakládá faktickou volbu, na kterou má otec skrze imprinting-like efekt vliv.

Mezi další preference, které imprinting-like efekt ovlivňuje, je barva očí partnera podle rodiče opačného pohlaví (Wilson & Barrett, 1987). Nejsilnější efekt je ale zaznamenáván v případě, kdy oba rodiče sdílí stejnou barvu očí, potomek v tomto případě preferuje partnery s touto barvou očí v největší míře. Tyto preference jsou v průběhu času stabilní a vliv imprinting-like efektu se projevuje o něco silněji v dlouhodobých partnerstvích než v krátkodobých. Tedy výběr partnera pro krátkodobý vztah je o něco náhodnější než pro dlouhodobé partnerství, což může být způsobeno tím, že lidé jsou v kontextu krátkodobého vztahu svolnější učinit kompromis mezi svými preferencemi a skutečnou volbou (Štěrbová et al., 2019). Tyto závěry podporuje i studie, která ukázala, že ženy, které měly otce se světlýma očima, preferovaly světlooké partnery

⁶ Příbuzenské křížení (Štěrbová & Havlíček, 2017).

⁷ Křížení jedinců odlišných populací (Gai & Lu, 2013).

jak v dlouhodobých, tak krátkodobých vztazích (Bressan & Damian, 2018). Existuje také korelace mezi barvou vlasů otce a barvou vlasů partnera jeho dcery (Little et al., 2003).

Imprinting-like efekt se projevuje také v souvislosti s věkem rodičů a jeho vlivem na výběr partnera (Perrett et al., 2002). Ženy narozené rodičům starším 30 let preferují u obličeje muže rysy, které jsou typické pro vyšší věk (jako např. vrásky). Stejně tak se u žen ukazuje pozitivní korelace mezi věkem jejich otce a věkem partnera, ženy se starším otcem mívají i staršího partnera (Perrett et al., 2002). V dotazníkovém šetření na 314 britských ženách byla nalezena pozitivní korelace mezi věkem otce při narození jeho dcery a věkem jejího pozdějšího partnera, což by odpovídalo předpokladu, že se dcery učí vizuální charakteristiky svého otce, které poté považují u svého partnera za atraktivní. Je nutné zmínit, že míra korelace byla ale velmi nízká (Barrett & Wilson, 1987).

Partnerské preference kromě imprinting-like efektu ovlivňuje také homogamie⁸. Těžko se odlišuje vliv imprinting-like efektu a homogamie, jelikož jedinec se svým rodičům do jisté míry podobá. Podobnost sobě samému lidé preferují u sociodemografických, psychických a fyzických charakteristik (Štěrbová et al., 2019). Studie ukazují, že imprinting-like efekt lépe předpovídá barvu očí a vlasů partnera, než je tomu u homogamie nebo dědičných preferencí (DeBruine et al., 2017). Homogamie mezi partnery vede ke větší spokojenosti ve vztahu a jeho větší stabilitě (Štěrbová et al., 2019). Studie konzistence partnerské volby ukazuje, že lidé skutečně mají svůj „typ“ (preferovanou barvu vlasů a očí), který preferují jak v kontextu dlouhodobých, tak krátkodobých vztahů. Konzistence partnerské volby je ještě signifikantnější v dlouhodobých vztazích. V případě kontroly podobnosti mezi rodičem a participantem se ukázalo, že barvu očí partnera předpovídala rodičova barva očí, ne ta participanta. Role imprinting-like efektu je tedy o něco větší, než je tomu u homogamie. Zajímavé je ale zjištění, že v případě barvy vlasů se toto neprokázalo (Štěrbová et al., 2019).

4.2.1.2. Negativní imprinting – Westermarckův efekt

Negativní sexuální imprinting je charakterizován jako silná sexuální averze, kterou si jedinci vytváří vůči těm, s nimiž žili v době raného dětství (Rantala & Marcinkowska, 2011; Westermarck, 1901). Jedna z nejvýznamnějších studií, která se zabývala tímto mechanismem, zkoumala prostředí izraelských kibuců a došla k závěru, že ze 2769 manželských párů ze 211 kibuců pouze 14 z nich pocházelo ze stejné vrstevnické skupiny a

⁸ soběpodobnost

žádný z nich spolu nebyl socializován během prvních 6 let života (Shepher, 1971). S těmito závěry ale nesouhlasí všichni autoři, např. Shor & Simchai (2009) v Shepherově (1971) studii shledali mnoho nesrovnalostí. Sami poté na základě hloubkových rozhovorů Westermarckův efekt v kibucech znovu zkoumali. Provedli 60 retrospektivních rozhovorů s jedinci z reprezentativního vzorku těch, kteří v kibucech žili od narození nejméně po dobu 6 let. Dotazovali se jich především na atmosféru v kibucech a jejich osobní pocity, které z tohoto soužití měli, ačkoliv v mnoha případech respondenti vzpomínali na dobu před více než 20 lety (Shor & Simchai, 2009). Hloubkové rozhovory poté kvalitativně analyzovali dle obsahu a poté provedli statistickou regresivní analýzu. Dle jejich názoru jedinci, kteří v tomto společenstvu vyrostli, byli vůči svým vrstevníkům přitahováni (33 % bylo silně přitahováno, 20 % mírně), 43,3 % jedinců bylo vůči svým vrstevníkům lhostejných, a jen ve výjimečných případech se u nich skutečně vytvořila sexuální averze (Shor & Simchai, 2009). Je otázkou, nakolik se dá vyvozovat korelace z retrospektivních rozhovorů, což autoři učinili, protože je obecně známé, že vzpomínky mohou mít deformovány, zvláště v případě událostí tak vzdálených.

Na druhou stranu Wolf (1993) ačkoliv byl k Westermarckově hypotéze nejprve skeptický, uvádí jako další příklad manželství na Tchaj-wanu a v Číně, kde bylo zvykem adoptovat dívku a vychovávat tak svou budoucí snachu společně se svým synem. Tyto svazky jsou označovány jako minoritní manželství (minor marriage,) v opozici k tzv. majoritnímu manželství (major marriage), kdy spolu manželé nevyrostají. Minoritní manželství se vyznačují menší plodností a menší stabilitou svazku než majoritní (Wolf, 1993).

Jedinci mají velkou motivaci vyhýbat se reprodukci s blízkými příbuznými z toho důvodu, že takové chování může vést k inbreedingu. U člověka se následky inbreedingu projevují vysokou mírou dětské úmrtnosti, vývojovými a fyzickými vadami (Marcinkowska et al., 2013).

Partnerské preference a partnerskou volbu ovlivňuje také učení, přičemž imprinting je jedna z jeho forem, kdy u dcery dochází ke vtištění charakteristik otce během rané fáze ontogeneze během senzitivní periody. Podobnost mezi otcem a partnerem ženy byla prokázána v řadě sociodemografických, osobnostních i fyzických charakteristik (barva očí, obličejové rysy, vrásky, výška) (Berezkei et al., 2004; Bressan & Damian, 2018; Little et al., 2003; Wiszewska et al., 2007). Je nutné ale zmínit, že ačkoliv jsou preferovány otcovy charakteristiky, nedochází k preferenci otce samotného (projevuje se tedy negativní

imprinting), otec totiž slouží pouze jako vzor pro partnera ženy. Jednotlivé formy učení jsou ale do jisté míry propojeny, existuje souvislost s asociativním učením, protože imprinting-like efekt se projevuje zejména v případě, kdy je mezi otcem a dcerou vřelý vztah a dochází tak k pozitivní asociaci (Berezkei et al., 2004).

4.2.2. Asociativní učení

Asociativní učení představuje tvorbu preference pro stimul, která vznikla v nějakém kontextu, a může se generalizovat a přenášet do kontextu odlišného (Herdegen-Radwan, 2022). Dochází tak k propojení na sobě nezávislých podnětů (Balsam et al., 2010).

Ženy na základě asociativního učení mohou preferovat charakteristiky svých rodičů, vznik této preference je modulován kvalitou jejich vzájemného vztahu. Tedy v případě pozitivního vztahu k otci, může žena preferovat charakteristiky s ním spojené (Berezkei et al., 2004; Štěrbová et al., n.d.).

Příkladem asociativního učení by mohla být u žen preference pro obličeje mužů, které byly podobné jejich otci. Tento efekt je ale závislý na dobrém vztahu mezi dcerou a otcem, u těchto žen se ukazuje největší podobnost mezi obličejí (hlavně jejich tvarem) mužů, které ženy hodnotí jako nejatraktivnější, a jejich otcem. Posuzovaný obličej otce a jeho charakteristiky byly současné (nejedná se tak se o podobnost se vzhledem otce v dceřině dětství). Je tedy otázkou, nakolik by preference mohla být způsobena imprinting-like efektem, vzhledem k tomu, že ten bývá spojen se senzitivní periodou (Wiszevska et al., 2007). Novější výzkumy ale ukazují, že zřejmě existují 2 senzitivních periody, přičemž první je v raném dětství a druhá v adolescenci (Štěrbová et al., n.d.). Vzhledem k tomu, že průměrný věk participantek výzkumu byl $24,3 \pm 5,2$ roků (Wiszevska et al., 2007), tak je možné, že obraz otce byl dceři vtištěn během druhé senzitivní periody v adolescentním věku, a fyzický vzhled otce se od té doby příliš nezměnil.

K obdobným výsledkům došla i studie podobnosti partnerů žen pocházejících z adoptivních rodiny, která ukázala vysokou míru podobnosti mezi manželem ženy a jejím adoptivním otcem. Tento efekt byl ovlivněn kvalitou jejich vztahu během dětství ženy. Ženy, které od svých adoptivních otců totiž dostávaly více emoční podpory, se spíše vdaly za muže s podobnými rysy obličeje než ženy, jejichž adoptivní otec takovou míru podpory neposkytoval (Berezkei et al., 2004). Míra emoční podpory, kterou otec dceři poskytoval, byla vyjádřena skórem emoční vřelosti (Berezkei et al., 2004). Toto potvrzuje studie zaměřená na preference pro obličeje změněné tak, aby připomínaly buď matku, otce nebo jedince samotné (Kocsor et al., 2016). Ta ukázala, že participanté, kteří prožívali v dětství

méně odmítnutí od rodiče opačného pohlaví, poté také preferovali obličej je mu podobné v mnohem větší míře než kontrolní obličej (Kocsor et al., 2016). Podobnost se vyskytuje také v barvě očí (Bressan & Damian, 2018). Preference pro obličej podobné rodičům projevují děti již v 9 letech, pozitivní vzájemný vztah vede k signifikantnější preferenci, než pokud je vztah mezi dítětem a rodičem spíše odmítavý (Vukovic et al., 2015).

Asociativní učení tímto způsobem ovlivňuje nejen partnerské preference, ale i skutečnou volbu partnera. Preference pro muže podobné otci je tedy podmíněna dobrým vztahem s ním, v opačném případě ženy takové muže nepreferují (Bressan & Damian, 2018; Kocsor et al., 2016; Vukovic et al., 2015). Asociativní učení je do jisté míry propojeno s imprinting-like efektem, na jehož základě preference pro charakteristiky podobné otci vznikají.

4.2.3. Sociální učení

Jedním z hlavních způsobů, jak nám druzí jedinci předávají vzorce chování, je sociální učení. Podle Bandury (1971) jedinci získávají nové způsoby chování přímou zkušeností či pozorováním chování druhých.

Sociální učení představuje způsob, jak se předávají informace vertikálně, tedy z generace na generaci, či horizontálně, v rámci jedné generace (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010). Sociální učení může mít vliv i na takové oblasti lidského života, jako je tvoření partnerských preferencí. Autorky Hebetsová a Sullivan-Beckersová (2010) rozdělují sociální učení partnerských preferencí do dvou skupin: učení založené na osobní zkušenosti s druhými („osobní informace“) a učení, které je důsledkem observace druhých („veřejné informace“). Učení z osobních zkušeností se může vyskytovat kdykoliv od mládí do dospělosti a může se skládat z interakcí se stejným i opačným pohlavím. Veřejné informace poté odkazují ke všem informacím, které jedinec může shromáždit observací prožitků druhých (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010). Teoreticky se předpokládá vertikální předávání jak nového, tak tradičního chování, a také horizontální předávání. Obecně se toto předávání informací nazývá kulturní transmise. Partnerská volba ovlivněná soukromými informacemi je „samostatná“, kdežto partnerská volba založená na veřejných informacích je „nesamostatná“ (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010).

Učení partnerské volby se skládá z různých nákladů a benefitů. Nákladem může být kopírování volby jedince, který si sám partnera vybral špatně. Přesto jsou ale s učením partnerských preferencí spojeny mnohé benefity (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010).

Jedinec nemusí využívat svou energii na to, aby získal informace o tom, jakého partnera si vybrat, místo toho ji může využít např. na získávání potravy. Učení partnerské volby obecně vede k větší flexibilitě v partnerské volbě, což je charakteristika důležitá především v rychle se měnícím prostředí (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010).

Učení se neomezuje pouze na mladé jedince, i dospělí se v interakci se svými „rivaly“ či potenciálními partnery učí novým druhům reprodukčního chování. Dospělé ženy mění své chování na základě interakce s dospělými muži, ale také mění své preference na základě své vlastní atraktivity (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010). Atraktivní ženy spíše preferují vysoce atraktivní partnery, než je tomu v případě méně atraktivních žen. Je možné, že je to způsobeno předchozími interakcemi s opačným pohlavím, kdy úspěšnost vede k větší vybíravosti, a naopak neúspěch při hledání partnera vede k vybíravosti menší, tedy k vybírání méně atraktivních, méně žádaných partnerů (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010).

Mezi učení na základě veřejných informací patří kopírování partnerské volby. V takovém případě žena preferuje charakteristiky, které se vyskytují u zadaných mužů. Nakolik bude žena kopírovat partnerskou volbu se odvíjí od jejích vlastních sexuálních zkušeností. Méně zkušená žena bude spíše kopírovat partnerské volby více zkušených žen (Hebets & Sullivan-Beckers, 2010). Kopírování partnerské volby má silnější efekt u žen než u mužů. Ve studii na 30 mužích a 30 ženách projevovaly participantky větší ochotu mít dlouhodobý vztah s mužem, který byl ve společnosti atraktivní ženy, naopak když atraktivní nebyla, spíše by s daným mužem dlouhodobý vztah neudržovaly (Yorzinski & Platt, 2010). Obdobné výsledky dokazuje i studie, podle které ženy hodnotily jako atraktivnější ty muže, na které se na fotografii žena smála (pro muže byl ale účinek opačný, takové ženy hodnotily jako méně atraktivní) (Jones et al., 2007). Bez ohledu na to, jak byli muži samotní atraktivní nebo ne, ženy je hodnotily pozitivněji, když byli po boku atraktivní ženy než po boku ženy neatraktivní (Waynforth, 2007).

Kopírování partnerské volby může být způsobeno mimo jiné tím, že fakt, že muž je zadaný, ženu nepřímou informuje o otcovských investicích daného jedince. V tom smyslu, že když je takový muž vhodný pro vztah s atraktivní ženou, zřejmě jí poskytuje dostatek investic (Waynforth, 2007). Zdá se tedy, že sociální informace mohou vést k rozpoznání charakteristik, které nejsou na první pohled viditelné, ale které činí z člověka vhodné partnera pro dlouhodobý vztah, jako jsou např. zdroje nebo inteligence, které se těžko rozpoznají z fyzického vzhledu (Little et al., 2011).

Zvláštní variantou kopírování partnerské volby je tzv. efekt snubního prstenu (wedding ring effect), podle kterého by lidé měli preferovat jako potenciální partnery

ty jedince, kteří jsou zasnoubeni (Uller & Johansson, 2003). Tito jedinci totiž projevují ochotu vázat se a zároveň fakt, že si je někdo chce vzít, znamená, že musí mít něco „extra“, co není z fyzického vzhledu či chování patrné. Autoři toto zkoumali na základě pozorování interakcí mezi ženami a muži průměrně či nadprůměrně atraktivního vzhledu, kdy v polovině interakcí měli muži na levé ruce prsten. Výsledky ale neukázaly, že by obecně muži s prstenem byli považováni za atraktivnější (Uller & Johansson, 2003). Dokonce je možné, že efekt snubního prstenu působí negativně. Ženy neprojevovaly větší zájem o vážný vztah, sex ani schůzku s mužem, který se zdál zasnoubený (18 z 20 zaznamenávaných skóreů ohledně fyzické i obecné atraktivity bylo vyšších bez prstenu). Tento výsledek spíše odporuje předchozím závěrům o kopírování partnerské volby (Uller & Johansson, 2003). Autoři argumentují, že v dnešní době v západní společnosti si téměř kdokoli může najít partnera a zasnoubit se, prsten tedy nijak nevypovídá o jeho hodnotě na partnerském trhu. Neatraktivní muž by teoreticky mohl zvýšit svou hodnotu prstenem prokazujícím, že je o něj zájem. Ale u průměrných či atraktivních jedinců by prsten mohl znamenat negativní informaci kvůli potenciálním problémům, které vztah se zadaným člověkem skýtá (Uller & Johansson, 2003).

Sociální učení rodinných struktur a vzorců chování v dětství by mohlo vést k opakování těchto vzorců i v dospělosti. Takový efekt dokládají studie zabývající se partnerskou volbou potomků alkoholiků. Na vzorku 695 žen a 661 mužů, kteří měli otce/matku/nebo oba rodiče alkoholiky se ukázalo, že 12 % žen, které měly za rodiče alkoholika, mělo později také partnera alkoholika, ve srovnání s 5 % procenty žen, které nepocházely z rodiny alkoholika (Schuckit et al., 2016). 11 % žen, které měly za otce alkoholika, mělo poté i partnera alkoholika (pro srovnání: 21 % žen, které měly matku alkoholičku, mělo i partnera alkoholika). Podle autorů by pro studium vlivu alkoholismu bylo nejlepší provést rozsáhlejší longitudinální dvou, nejlépe ale třígenerační studii s hloubkovými rozhovory, přesto výsledky alespoň naznačují, jakým směrem by se další výzkum mohl ubírat (Schuckit et al., 2016). Je možné, že výsledky jsou způsobeny tím, že ženy samy převzaly od rodičů vzorce chování či charakteristiky, které jsou spojené s konzumací alkoholu, a proto preferují i takové partnery. Možné je také to, že dcery samy jsou silnými konzumentkami alkoholu, přestože se za alkoholičky nepovažují. Vysvětlení těchto závěrů by mohlo spočívat také v asortativním párování (Schuckit et al., 2016). Nicméně jak muži, tak ženy, jejichž rodiče byli alkoholici, mají větší pravděpodobnost, že si vezmou alkoholika (Olmsted et al., 2003).

Obdobné výsledky přináší i studie zabývající se kopírování vzorců chování jako je rozvod (Wolfinger, 2000). Jedinci, kteří vyrůstali v rodinách narušených častými stresujícími změnami ve struktuře rodiny, jako je právě rozchod či rozvod, toto chování často opakují a rozvádí se. Zároveň následná přítomnost nevlastního rodiče riziko rozvodu v dospělosti ještě zvyšuje. Dle pravděpodobnosti se 59 % jedinců, kteří v dětství nezažili žádné stresující změny, ani nikdy nerozvede. V případě 3 a více stresujících změn v dětství, mají už jen 33% šanci, že jejich manželství neskončí rozvodem. Vztah původní rodinné struktury a následného rozvodu respondenta se nevysvětluje socioekonomickými charakteristikami respondenta nebo jeho rodičů. Výsledky jsou v souladu s teorií, že rozvod rodičů snižuje závazek manželství (Wolfinger, 2000). Tato studie je ale prevalenční, zkoumá pravděpodobnost výskytu daného chování. Proto by validnější výsledky přinesl longitudinální design výzkumu, v ideálním případě vícegenerační.

Validnější výsledky tedy zřejmě odhaluje demografická studie na vzorku švédské populace čítající téměř 90 000 jedinců v letech 1905–2015 (Bergvall & Stanfors, 2022) ukazující, že mezigenerační přenos rozvodu je stabilní v průběhu času (za předpokladu kontroly demografických a socioekonomických charakteristik) a nejvyšší riziko rozvodu se vyskytuje v případě, kdy žena (riziko rozvodu je 71%) či oba partneři zažili rozvod rodičů (93% riziko). Přenos se zdá být silnější a stabilnější na ženy. Při použití kohorty manželů jako řídicí proměnné je u žen, které zažily rozvod rodičů, riziko, že se samy rozvedou, 64 %. Zásadní je také zjištění, že v případě, kdy oba partneři v dětství zažili rozvod rodičů, je u nich riziko rozvodu o 93 % vyšší v porovnání s manželstvím lidí z úplných rodin. Z pohledu sociálního učení se zdá být přijatelné vysvětlení, že rozvod rodičů vede u dítěte k následné změně názorů na manželství a rozvod jako takový. Takoví jedinci mohou být méně idealističtí a mohou považovat rozvod za lepší řešení partnerských konfliktů (Bergvall & Stanfors, 2022). Zůstává otázkou, nakolik jsou spolu v interakci faktory jako jsou snížené otcovské investice při nepřítomnosti otce, následná rychlejší životní strategie ženy nebo nejistý attachment a právě sociální učení, napodobování známých rodinných struktur. Do jisté míry zřejmě budou všechny mechanismy provázané a navzájem se ovlivňují.

Míra a kvalita sociálních interakcí s otcem ovlivňuje sexuální chování žen, jejich partnerské preference i volbu partnera v dospělosti (Nielsen, 2014). Interakce s otcem ženy učí, jak s muži komunikovat, jak se muži chovají a jaký pohled mohou mít na romantické a sexuální vztahy (Nielsen, 2014). Otec může představovat svým chováním vůči manželce pozitivní model manželství založený na lásce a respektu, který může později představovat příklad zdravého vztahu (Wilson et al., 2010). Od otce se dcera učí, jak se s mužem chovat

v romantickém vztahu. Izraelská studie založená na vzorku žen v pozdně adolescentním věku tyto výsledky podporuje s tím, že kladný vztah s otcem je prediktorem vyšší kvality zformovaného partnerského vztahu (Scharf & Maysseless, 2008). Otcové obvykle bývají vůči svým dcerám více ochranářští než vůči synům, protože některé následky sexu jsou horší pro ženy, jako je např. neplánované těhotenství (Wilson et al., 2010).

Žena, která má se svým otcem blízký vztah, ve kterém je přítomna sdílnost a podpora, bude s vysokou pravděpodobností navazovat emočně intimní a naplňující vztahy s muži (Nielsen, 2014). Studie Katzové a van der Kloetové (2010) ukazuje pozitivní korelaci mezi emoční odezvou ze strany otce, díky které se dcery cítí podporovány, chápány a ceněny, a jejich asertivitou v sexuální oblasti. Otec dceru může podporovat v tom, aby se svými vrstevníky mužského pohlaví jednala asertivně. Pozitivní afirmace ze strany otce pozitivně koreluje s vyšším sebevědomím ženy (Scheffler & Naus, 1999). Žena, která se cítí svým otcem podporována a chápána, také spíše projeví nesouhlas s nechtěným pohlavním stykem. Takové ženy spíše odmítají vztahy s dominantními partnery a mají větší pocit kontroly během intimních styků (Scheffler & Naus, 1999). Opakovaně se tak ukazuje, že přítomnost otce a jeho aktivní zapojení do výchovy dcer, především poskytování podpory, má velký vliv na jejich optimální (nejen) sexuální vývoj a zdravé vztahy s vrstevníky opačného pohlaví, přičemž obojí souvisí se sebeúctou a vědomím své vlastní hodnoty (Katz & van der Kloet, 2010).

Sociální učení má na partnerské preference a volbu partnera vliv hned v několika směrech. Ukazuje se jistá míra kopírování partnerské volby, kdy na první pohled zadaní muži jsou ženami považováni za atraktivnější (Jones et al., 2007; Yorzinski & Platt, 2010). Na stejném principu by měl fungovat efekt snubního prstenu, ačkoliv závěry této studie jsou rozporuplné a větší atraktivitu zasnoubeného muže nepotvrdily (Uller & Johansson, 2003). Sociální učení může ovlivňovat vnímání rodinných struktur a následné opakování vzorců chování, což se ukazuje na studiích zkoumajících pravděpodobnost manželství s alkoholiky u dcer alkoholiků (Olmsted et al., 2003; Schuckit et al., 2016), a také vyšší pravděpodobnost rozvodu u žen z rozvedených rodin (Bergvall & Stanfors, 2022; Wolfinger, 2000). Otec hraje v životě ženy důležitou roli, s ním se učí, jak interagovat s muži, poskytuje jí vhled do mužského myšlení. Vztah otce s matkou může být pro ženu první příklad toho, jak by měl vypadat zdravý partnerský vztah (Wilson et al., 2010), což souvisí i s tím, že pozitivní vztah s otcem je spojen i s vyšší spokojeností ve vlastním partnerském vztahu (Scharf &

Mayselless, 2008). Pozitivní vztah s otcem je spojen s vyšším sebevědomím ženy a větší mírou asertivity, dokonce spíše odmítne nechtěný pohlavní styk (Scheffler & Naus, 1999).

5. Faktory ovlivňující partnerské vztahy

5.1. Attachment

Attachment má vliv na zdravý vývoj dítěte, vnímání sebe sama a na mezilidské vztahy v pozdějším životě. Attachment je základní způsob, jak dítě uspokojuje své potřeby bezpečí a jistoty (Bowlby, 2010).

Funkcí attachmentu je propojit kojence s pečovatelem a naopak, skládá se z řady dílčích instinktů, mezi které patří např. sání, sledování, pláč či úsměv. Tyto instinkty dozrávají během prvního roku života a během dalších šesti měsíců se integrují a zaměřují přímo na osobu pečovatele (Bretherton, 1992).

Historicky býval attachment zkoumán především ve vztahu k primárnímu pečovateli, za kterého je považována matka (Cabrera, 2020). Role otce byla po dlouhou dobu podceňována a otec byl chápán primárně jako ten, kdo rodinu zaopatřuje po finanční stránce (Cabrera, 2020). Většinou nebývá zkoumán attachment vůči otci, jako spíše jaký vliv má na dítě jeho absence, z čehož se poté odvozuje, jaké důsledky by „mohl“ mít jistý attachment vůči otci (Cabrera, 2020). V poslední době se ale ukazuje spíše komplementarita rolí otce a matky, které spolu tvoří pro dítě bezpečný přístav, a jedinečnost obou rolí (Bretherton, 2010). Ukazuje se také, že čím bezpečnější attachment k matce dítě má, tím bezpečnější attachment se u něj projevuje také vůči otci (Booth-Laforce et al., 2006).

Attachment bývá rozdělován na jistý, úzkostně-vyhýbavý a úzkostně-odmítavý attachment. Úzkostně-vyhýbavý attachment vzniká v reakci na pečovatelovu neochotu investovat. Dochází tedy ke tlumení projevů emočních potřeb. Úzkostně-odmítavý attachment představuje reakci na pečovatelovu neschopnost investovat, dítě se snaží vyvolat v něm zájem a podporu skrze zveličování svých emočních potřeb (Belsky, 2010). Jistý attachment se formuje, když pečovatel reaguje na dítě adekvátně, a konzistentně uspokojuje jeho potřeby (Thorová, 2015).

Otec skrze specifické formy hry vede dítě k riskování, k tomu, aby v neznámých situacích převzalo iniciativu, zkoumalo okolí, překonávalo překážky a bylo schopné se za sebe postavit (Paquette & Dumont, 2013). Otec dále dítě podporuje v tom, aby navazovalo kamarádské vztahy i se staršími dětmi skrze sdílené koníčky a hry (Freeman et al., 2010). Otec dítěti dává pocit bezpečí ve zkoumání, podporuje tak jeho sebevědomí a rozvíjí jeho interakce se sociálním a fyzickým prostředím (Freeman et al., 2010). Rozdíly v attachmentu vůči matkám a otcům byly zkoumány v rámci studie srovnávající jejich

interakce v domácím prostředí (Lamb, 1977). Děti projevovaly preference vůči otci v attachmentovém (blízkost, dotek, snaha být chován) i afiliačním chování (úsmev, smích, vokalizace, pozorování). Toto mohlo být způsobeno větší mírou interakcí projevovaných ze strany otce, ačkoliv se to autor ve studii snažil zohlednit pomocí kovariace. Dívky ale obecně vykazovaly více attachmentového chování než chlapci (Lamb, 1977).

Vztah otce a dcery nezůstává v průběhu života konstantní, nýbrž se vyvíjí a prochází zásadními milníky. Úloha attachmentu se mění od „blízkosti“ (proximity) k attachmentové figuře v raném dětství k „dostupnosti“ (availability) attachmentové figury v pozdějším věku, ve smyslu otevřené komunikace, responzivity vůči potřebám dítěte a fyzické blízkosti. Věk 9–14 let představuje období, kdy dochází ke změnám v attachmentovém stylu (míra úzkostného attachmentu klesá, kdežto míra vyhýbavého attachmentu se stupňuje) (Kamza, 2019). Otec je v tomto období vnímán jako bezpečná základna a kamarád pro hru. Je možné, že tímto způsobem se děti učí zvládat konfliktní situace, protože bezpečnější attachment je spojen s nižší mírou agresivity (Booth-Laforce et al., 2006). Některé studie ukazují, že s rostoucím věkem dítěte, zapojení otce stoupá (Maximo & Carranza, 2016). Během dospívání má dobrý vztah s otcem u dcery pozitivní vliv na porozumění a řešení emočních konfliktů s okolním světem. Jistý attachment a slova ujištění ze strany otce pozitivně korelují s psychickou odolností dcery (Maximo & Carranza, 2016), a zároveň vedou k uvědomění si vlastní hodnoty, což může být důsledek péče, díky které se jedinec sám vnímá jako hodný lásky (Booth-Laforce et al., 2006). Studie na vzorku 132 polských dětí ve věku 8–12 let, kdy 49 % tvoří dívky, ukazuje, že starší dívky mají vůči svému otci bezpečnější attachment než vůči matce. Otec tak pro dívku začíná být otevřenější komunikací a v případě potřeby je více responzivní než matka. Studie tak naznačuje, že s nástupem adolescence tak otec u dívek přebírá úlohu primárního pečovatele. Není známo, zda se tomu tak děje kvůli tomu, že matka naopak přestává být bezpečným přístavem a otec tak její roli do jisté míry zastupuje (Kamza, 2019). Tento výsledek se ale spíše vymyká většinovému přesvědčení. Je možné, že je to zapříčiněno tím, že tato studie zkoumala vzorek dívek z Polska, které podle autorky není tradičně tolik individualistická jako západní kultury, kde byla většina studií attachmentu provedena. Zároveň uvádí, že jde o prevalenční studii, a pro potvrzení jejích výsledků by bylo třeba provést longitudinální výzkum. Limity spočívají také v poměrně malém a homogenním vzorku dívek střední třídy, a zároveň v možném biasu, ke kterému mohlo dojít při sběru dat sebereportování (Kamza, 2019). Majoritně studie totiž ukazují, že obě pohlaví mají tendenci se v adolescenci svěřovat se ve větší míře spíše matkám a spoléhat na ně. Dcery poté během adolescence zažívají s otcem spíše odcizení (Berndt, 1982; Diener et

al., 2008; Freeman & Brown, 2001a; Shulman et al., 1997). Otcí s přicházející pubertou dívek s nimi méně a méně komunikují, protože podle stereotypních genderových rolí je dcera spíše odpovědností matky, která jí má na toto připravit (Jain, 2015). To ale v západní společnosti už není snad moc časté. Ačkoliv někteří autoři dokonce uvádí, že dívky zaznamenávají menší míru emoční podpory ze strany otců než chlapci (Freeman & Brown, 2001).

Attachment dítěte může být ovlivněn také stylem a kvalitou attachmentu mezi rodiči, stejně jako kvalitou jejich partnerského vztahu. Na attachment dítěte má největší vliv jistota attachmentu matky k otci, spíše než harmonie vztahu jako taková (Doyle et al., 2000). Matky, které ve vztahu projevovaly úzkostně-vyhýbavý attachment, měly děti, jejichž attachment vůči nim byl stejně nejistý. Attachment otce nemá ale na formování attachmentu dítěte takový vliv. Vlivem attachmentu rodiče na svůj vlastní attachment bývají patrně více ovlivňovány ženy než muži, jsou zřejmě více citlivé vůči vnitřním modelům fungování interpersonálních vztahů, které v samé podstatě ovlivňují jejich sexuální chování (Doyle et al., 2000).

Vřelý, intimní a především nepřetržitý vztah dítěte s matkou (nebo jiným pečovatelem) bývá charakterizován jako podmínka psychického zdraví potomka v pozdějším věku (Bowlby, 2010). Model blízkých vztahů dítěte zřejmě ovlivňuje také rovnováha mezi mateřským a otcovským rodičovstvím, stejně jako kvalita rodičovské spolupráce (Dalton et al., 2006).

Attachment a rané rodinné prostředí dětí tak ovlivňuje jejich život i v dospělosti. Nejistota a prožívání riskantních situací v raném dětství může vést ke kopírování těchto vzorů v pozdějším životě. Ovlivňuje tak párování, citové pouto ve vztazích a rodičovské investice (Belsky et al., 2010). Attachment má vliv také na načasování prvního pohlavního styku či stabilitu partnerských vztahů (Belsky et al., 2010). Nejistý attachment v dětství je spojován s dřívějším nástupem puberty a přispívá také ke dřívějšímu pohlavnímu styku a nižšímu věku prvního těhotenství (Ellis, 2004). Nejistý attachment ve věku 15 měsíců zvýšil riziko nástupu puberty před věkem 10,5 let o faktor 1,6. Dívky, které měly nejistý attachment, měly menarche o 3,4 měsíce dříve než dívky s jistým attachmentem (Belsky et al., 2010). V případě žen bývá jistý attachment spojován také s pozdějším věkem prvního pohlavního styku (Bogaert & Sadava, 2002). Naopak ženy s úzkostným attachmentem mívají první pohlavní styk dříve, za život vystřídají více partnerů a mají větší sklony k nevěře (Bogaert & Sadava, 2002). Jistý attachment vůči oběma rodičům predikuje větší životní spokojenost a menší míru nepohody. Jistý attachment a zdravý vztah s rodiči

je základem vývoje zdravých, úspěšných partnerských vztahů, a tím pádem přispívá k většímu psychosociálnímu přizpůsobení jedince. Ženy s úzkostným attachmentem mívají první pohlavní styk dříve, za život vystřídají více partnerů a mají větší sklony k nevěře (Bogaert & Sadava, 2002).

Rodičovské chování otce bývá asociováno s následnou kvalitou vztahů dětí s pozdějším partnerem, přičemž ženy, které rodičovství svého otce hodnotí pozitivně, jsou zároveň více přesvědčené, že jsou schopné navazovat bezpečné a důvěrné vztahy (Dalton et al., 2006). Kvalita otcovské výchovy ovlivňuje i kvalitu vztahu s romantickým partnerem (Dalton et al., 2006). Zároveň bylo zjištěno, že čím jistější attachment vůči otci ženy mají, tím méně konfliktů zažívají ve vrstevnických vztazích (Dalton et al., 2006). Na studii, která zkoumala partnerské a rodičovské vztahy mladých dospělých ve věku 19–25 let s ohledem na attachment vůči nim, se ukázalo, že vyhýbavý attachment ve vztahu s otcem vede častěji k výběru partnera agresivního. Úzkostný attachment bývá asociován s partnerem altruistickým. Výsledky nicméně prokázaly také to, že zásadnější roli hraje attachment vůči matce než vůči otci (Sabelnikova et al., 2020).

Jistou formu attachmentu prožíváme i v dospělosti, ačkoliv se nejedná o naprosto stejný attachment jako v dětství vůči primárním pečovatelům. Attachment v dospělosti zmiňuje již Bowlby (2010), podle kterého dospělý jedinec udržuje citovou vazbu k druhému člověku tím, že rozšiřuje spektrum svého chování o další pozitivní interakce. Je pravděpodobné, že se attachment vyvinul jako způsob, jak upevnit pouto mezi reprodukcujícími se partnery. Přežití potomka totiž vyžaduje dlouhodobý závazek (Hazan & Shaver, 1987). Romantičtí partneři v dospělosti tak fungují zároveň jako attachmentové figury (Birnbaum et al., 2006).

Kvalita dospělého attachmentu se do značné míry odvíjí od kvality a typu attachmentu vůči pečovatelům v raném dětství. Stejně tak jako vztahy s rodiči, tak i vztahy se sexuálními partnery poskytují určitou míru intimity a péče (Feeney, 2004). Attachment k romantickému partnerovi se formuje zřejmě až v době, kdy je již role rodiče jakožto attachmentové figury oslabena (Feeney, 2004). Podle studie tranzice primární attachmentové figury z rodiče na vrstevníky, která se dotazovala vzorku dětí ve věku 6–17 let, a posuzovala 4 základní kategorie, ze kterých se attachment skládá (vyhledávání blízkosti, protestování při separaci, bezpečná základna, bezpečný přístav), všechny věkové skupiny preferovaly trávit čas s vrstevníky (Hazan & Zeifman, 1994). Za bezpečný přístav (safe haven), který jim může poskytnout podporu a útěchu, začínají děti považovat své vrstevníky ve věku 8–14 let. Až v období pozdní adolescence přestávají rodiče považovat

za bezpečnou základnu (secure base), tedy za ty, na které se mohou vždy spolehnout a kteří jim nejvíce chybějí. Přechod z dětského do dospělého attachmentu tedy probíhá postupně (Hazan & Zeifman, 1994) a rodiče jako attachmentové figury v tomto hrají zásadní roli. Dlouho totiž přetrvávají jako bezpečná základna, kam se mohou děti vracet, zatímco formují silné vztahy se svými vrstevníky (Hazan & Zeifman, 1994). Jedinec se tak postupně sám dostává do role dospělého, který může sloužit jako attachmentová figura svým potomkům (Feeney, 2004). V dospělosti všechny 4 kategorie, ze kterých se attachment skládá, splňují téměř pouze rodinní příslušníci (rodiče) a romantičtí partneři. U partnerského vztahu trvá zhruba 2 roky, než dojde ke zformování attachmentu (téměř všechny vztahy, trvající 2 roky a déle, splňovaly všechny 4 podmínky, kdežto u kratších vztahů to byla jen jedna třetina z nich) (Hazan & Zeifman, 1994).

Typ attachmentu následně ovlivňuje tyto partnerské vztahy a jejich kvalitu. Lidé s vyhýbavým⁹ či úzkostným¹⁰ typem attachmentu se vyznačují vztahy, které by mohly být charakterizované menší mírou vzájemné závislosti, důvěry, závazku a uspokojení. Vyhýbaví jedinci své vztahy popisují jako méně závislé a závazné, a vztahy vysoce úzkostných lidí jsou typické menší mírou důvěry (Simpson, 1990). Jedinci, kteří svůj attachment popisují jako jistý, vykazují ve vztazích větší spokojenost a jejich partnerství jsou obvykle kvalitnější. Tito jedinci mají také tendenci vést se svým partnerem konstruktivnější debaty a lépe komunikovat, stejně tak méně projevují negativní emoce a vyhýbavé nonverbální chování (Belsky, 2010). Je snazší navázat blízký vztah s někým, kdo se nebojí intimitu či opuštění. Vztahy úzkostlivých jedinců mají větší pravděpodobnost, že se rozpadnou (Hepper & Carnelley, 2012).

Typ attachmentu partnerů má vliv také na kvalitu jejich sexuálního života (Birnbauer et al., 2006). Vysoce vyhýbaví jedinci projevují erotofobní dispozice a obecně mají tendence méně si sex užívat. To může být způsobeno strachem z intimitu. Tento diskomfort ale může mít za následek averzivní pocity, intruzivní myšlenky a pochybnosti o lásce partnera. Zatímco u vysoce vyhýbavých jedinců jsou nepříjemné pocity způsobeny tenzí mezi sexuálními interakcemi a strachem z intimitu a blízkosti, u vysoce úzkostných lidí

⁹ Vyhýbavý attachment je typický nízkou mírou úzkosti a vysokou mírou vyhýbavosti (Holmes & Johnson, 2009). Lidé s vyhýbavým typem attachmentu jsou často podezřívaví, skeptičtí a své partnery považují za nespolehlivé nebo až příliš ochotné vstupovat do exkluzivních vztahů (Simpson, 1990).

¹⁰ Úzkostný attachment je charakterizován vysokou mírou úzkosti a nízkou mírou vyhýbavosti (Holmes & Johnson, 2009). Lidé s úzkostným typem attachmentu se vnímají jako nepochopení, chybí jim sebevědomí a své partnery vnímají také jako nespolehlivé, ale zároveň neochotné nebo schopné navazovat exkluzivní trvalé partnerské vztahy (Simpson, 1990).

se projevují averzivní pocity a pochybnosti o tom, zda jsou vůbec milováni (Birnbaum et al., 2006).

Attachment v dospělosti ovlivňuje ale také volbu partnera. Hypoteticky by měli jedinci mít tendenci preferovat partnera na základě podobnosti a bezpečnosti attachmentu (Holmes & Johnson, 2009). Preference jedince ve smyslu intimity a nezávislosti jsou pro atraktivitu důležitější než to, jak pozitivně nebo negativně se ve vztahu cítí. Attachment může ovlivňovat výběr partnera i tím způsobem, že jedinci s úzkostným attachmentem budou spíše preferovat jedince s jistým či také úzkostným attachmentem, protože jejich stejná úroveň úzkosti pro ně je atraktivní. Oproti tomu jedinci s vyhubavým typem attachmentu budou preferovat jedince s jistým či vyhubavým typem attachmentu, protože vyhubavý partner bude mít podobnou potřebu autonomie (Holmes & Johnson, 2009).

Otcovská role z hlediska attachmentu významně přispívá ke zdravému vývoji ženy. Otec jako attachmentová figura je pro dceru podstatný pro její socioemocionální fungování (Bowlby, 2010; Maximo & Carranza, 2016). V průběhu života ženy se její attachment vůči otci vyvíjí. Během dětství je jistý attachment vůči otci spojen s větší schopností řešit konfliktní situace, větší psychickou odolností a vede k uvědomění si své vlastní hodnoty. Většina studií uvádí během adolescence s otcem spíše odcizení. Attachment v dětství ovlivňuje i pozdější život v dospělosti a do jisté míry ovlivňuje, jaký attachmentový styl bude jedinec mít v dospělosti. Jistý attachment je spojen s pozdějším začátkem pohlavního života, s pozdějším nástupem menarche (Belsky et al., 2010). Naopak nejistý attachment vede k dřívějšímu nástupu puberty, dřívější menarche, nižšímu věku při prvním pohlavním styku a při prvním těhotenství (Bogaert & Sadava, 2002). Přejít od dětského k dospělému attachmentu probíhá postupně (Hazan & Zeifman, 1994). Dospělý attachment mezi 2 partnery se do jisté míry odvíjí právě od attachmentu dětského. Ovlivňuje poté kvalitu partnerského vztahu, spokojenost i psychickou pohodu. Jedinci s jistým attachmentem jsou ve vztazích obecně spokojenější, lépe komunikují, jejich hádky nejsou destruktivní (Belsky, 2010). Úzkostný attachment vede k nedůvěře ve vztahu, pochybnostem o tom, zda je jedinec vůbec milován (Birnbaum et al., 2006). Takový vztah má větší pravděpodobnost, že se rozpadne (Birnbaum et al., 2006; Hepper & Carnelley, 2012). Dospělý attachment jedince ovlivňuje i jeho volbu partnera, protože má tendenci vybírat si jedince s jistým attachmentem nebo takovým, který má on sám (Holmes & Johnson, 2009).

5.2. Aktivní intervence rodičů do výběru partnera

Tato kapitola se bude věnovat mechanismům, kterými může otec aktivně intervenovat do výběru partnera své dcery. Jedná se o jev, který byl a je v jisté míře přítomný ve většině kultur a společenstvích v jakékoliv době (Buunk et al., 2010). Někteří autoři za původce považují rozmach zemědělství a s ním spojené vlastnictví půdy a status, který je možné předat svým potomkům. Jedinec by měl poté snahu zachovat rodinné postavení za pomoci sňatku či ho dokonce zlepšit (Buunk et al., 2008). Zároveň je pro rodinu zásadní vycházet s partnerem svého potomka, protože tak mohou udržet fungující rodinné společenství (Perilloux et al., 2011). Další možné vysvětlení intervence lze najít v tzv. hypotéze babiček, podle které se menopauza vyvinula z toho důvodu, že fitness výhody plynoucí z péče o vnoučata od jistého bodu převažují nad výhodami pokračující reprodukce (Hawkes & Smith, 2009), proto je tedy kladen důraz na to, jakého partnera dcera bude mít. Pokud se tedy lidé vyvinuli tak, aby investovali do svých vnoučat, bylo by pochopitelné, že mají tendenci pro své potomky preferovat takové partnery, se kterými budou mít větší množství zdravých potomků (Buunk et al., 2008). Zároveň volba partnera může ovlivnit celou rodinu, když tento partner odejde, a zbytek rodiny je tak nucen postarat se o svou dceru a svá vnoučata (Faulkner & Schaller, 2007). Z těchto důvodů kladou rodiče takový důraz na to, aby si potomek vybral svého partnera „správně“.

Aktivní intervence rodičů do výběru partnera může mít podobu přímé či nepřímé manipulace. Podobou přímé manipulace partnerské volby může být domluvený sňatek bez souhlasu dcery (Apostolou, 2007b). Nepřímá manipulace pak spočívá v užívání taktik, které mají ovlivnit partnerskou volbu tak, aby vyhovovala rodičům (Apostolou & Papageorgi, 2014). Apostolou (2013) pomocí faktorové analýzy identifikoval 12 taktik manipulace, které rodiče na své děti používají. Mezi ty patří donucování, které sestává z výhrůžek, často s finančními následky (rodiče vyhrožují, že potomka vyhodí z domu, přestanou mu dávat peníze, zruší kreditní karty apod.), dále dávání rad o partnerských vztazích (reasoning), dále klamání, které má oslabit nežádoucí vztah (často dochází ke lhaní o chování a charakteru nežádoucího partnera) (Apostolou, 2013). Mezi další taktiky patří „dohazování“, kdy nejen že rodiče svým potomkům říkají, jaké kvality v partnerovi hledat, ale také se aktivně snaží jim zajistit vztah s takovými jedinci. Rodiče se dále mohou snažit vyvolat pocit viny tím, že často říkají, jak je vztah jejich potomka činí nešťastným. Metoda „cukru a biče“ je založená na tom, že se rodiče snaží své potomky uplatit materiálními pobídkami, když se budou chovat podle jejich přání (Apostolou, 2013). Mezi další taktiky patří chování, která

mají zamezit tomu, aby se potomek vůbec mohl seznámit s nežádoucími jedinci či tomu, aby byl vystaven nechtěné pozornosti. V praxi to může znamenat zákaz chození do nočních klubů, barů a podobných míst, nebo je nutná večerka, do kdy se musí vrátit, popř. doprovod (mladší sestru bude nejčastěji doprovázet starší bratr). Sociální srovnávání porovnává chování dítěte s žádoucím nebo nežádoucím chování ostatních, včetně rodičů samotných. Rodiče se mohou také snažit ovlivnit své děti za pomoci příbuzných a přátel, kteří je mají nabádat k chování z pohledu rodičů správnému. Další taktikou je „lěčba tichem“, kdy rodiče s dětmi často nemluví ve snaze donutit je např. k rozchodu s nežádoucím partnerem. Mezi mírnější podoby nepřímé manipulace patří dávání rad, které mají potomka informovat o kvalitách, které by partner měl mít, často jde o rady, jak si udržet dobrý vztah (Apostolou, 2013).

Kdo z rodičů má ale větší tendenci manipulovat? Přestože historicky v preindustriální společnosti jsou muži těmi, kteří tradičně ovlivňují partnerskou volbu svých dcer, a to za pomoci kombinace fyzické síly a kontroly zdrojů, tak se ukazuje, že v postindustriální společnosti jsou těmi, kdo více nepřímou ovlivňují partnerskou volbu, spíše matky (Apostolou, 2011). Kromě manipulování svými dětmi, je pravděpodobnější, že se ženy spíše uchýlí také k manipulaci přímo s partnerem svého potomka (Apostolou, 2011). U dcer ženy více užívají taktiky, které zahrnují udílení rad, emoční manipulaci a „dohazování“ z jejich pohledu správného partnera. Matky mají větší tendenci manipulovat než otci, a to jak se svými dcerami, tak syny. Když manipulaci v případě dcery užívá otec, jde spíše o taktiky, které mají zamezit nežádoucí pozornosti ze strany nevhodných partnerů, jako je např. doprovázení dcery nebo zákaz chození na riskantní místa, jako jsou např. noční kluby (Apostolou & Papageorgi, 2014).

Hlavní osobnostní charakteristika, která ovlivňuje, zda bude daný jedinec užívat manipulačních taktik, je poctivost, a to jak v případě otce, tak matky. Čím poctivější jedinec je, tím je menší pravděpodobnost, že se k manipulaci uchýlí (Apostolou & Papageorgi, 2014). Mezi další charakteristiky rodičů, které ovlivňují tendenci manipulovat, patří věk. Ten negativně souvisí s ochotou rodičů užívat manipulaci na své potomky a jejich partnery (Apostolou & Papageorgi, 2014). Autoři zohlednili věk nejstaršího potomka jako nezávislou proměnnou, efekt věku je tedy skutečně prokázán (Apostolou & Papageorgi, 2014).

Co se vlastností preferovaných otcem týče, pro svou dceru by chtěl partnera, který pochází ze zaopatřené rodiny, má podobné politické přesvědčení jako on, je vysoký a pohledný, spontánní a nesobecký (Apostolou, 2016). Studie Dubbse a Buunka (2010)

ukazuje, že existují dvě vlastnosti, které otec u potenciálního partnera své dcery považuje za neakceptovatelné, to jest když je potenciální partner ve špatné fyzické kondici a postrádá smysl pro humor. Ze strany otce by u potenciálního zete bylo preferované také podobné vyznání (Apostolou, 2008). Otec tak preferuje pro svou dceru partnera, který je mu podobný a má podobné hodnoty, čehož lze využívat pro tvoření spojenectví a zvýšení statusu (Perilloux et al., 2011). Často se ukazuje, že se oba rodiče na svých preferencích shodnou (Apostolou, 2007; Perilloux et al., 2011). Rádi by svou dceru viděli především s někým, kdo má dostatečné množství zdrojů a vyšší společenský status, protože tyto vlastnosti rodičům mohou potenciálně zvýšit inkluzivní fitness skrze svá vnoučata (Apostolou, 2007a). Existuje jedna vlastnost, na které se s rodiči dcera shodne, a tou je důležitost schopnosti vydělávat peníze (van den Berg et al., 2013).

Dalším způsobem, jak může otec ovlivňovat partnerskou volbu své dcery je na základě hypotézy ochraňování dcer (daughter-guarding hypothesis), podle které otec chrání sexuální reputaci svých dcer, snaží se zachovat jejich vysokou partnerskou hodnotu a zároveň je chrání před sexuálním vykořisťováním (Kuhle et al., 2015; Perilloux et al., 2008). Cílem tohoto chování je zvýšit reprodukční úspěch dcery. Volba nevhodného partnera totiž může přeneseně vést ke snížení reprodukčního úspěchu i rodičů samotných. Nevhodný partner totiž neumožňuje dceři získat takového partnera, který by do ní a jejich potomků dostatečně investoval (Sundin & Shackelford, 2020). Nakolik se uplatňuje ochraňování dcery, závisí na míře genetické příbuznosti. Předpokládá se, že nevlastní otec by neměl vykazovat takovou míru ochranného chování vůči nevlastní dceři jako otec biologický. Pokud by se tato hypotéza prokázala za pravdivou, vyskytovala by se u nevlastních dcer vyšší míra znásilnění a sexuálního chování obecně, v důsledku čehož by také jejich partnerská hodnota byla vnímána jako nižší, a měly by činit horší volby partnerů (Perilloux et al., 2008).

Otec může svým chováním aktivně ovlivňovat, s jakým partnerem jeho dcera naváže vztah. Zájem na tom, aby si dcera našla dobrého partnera, který se o ni a jejich potomky postará, má totiž nejen ona sama, ale celá rodina (Apostolou, 2007a). Takový partner se totiž stává novým členem rodiny skrze afinní příbuzenství. Míra vlivu otce se liší mezikulturně, přímá manipulace jako je domluvený sňatek bez souhlasu dcery se vyskytuje spíše v lovecko-sběračských společnostech (Apostolou, 2007a). V západní společnosti se setkáváme spíše s manipulací nepřímou, která v případě otce sestává z chování, které má zamezit nežádoucí pozornosti od nevhodných potenciálních partnerů, popř. jde

o omezování volného času, když dceři zakazuje chodit do nočních klubů nebo barů, tj. míst, kde by mohla nevhodné partnery seznámit. Časté je také doprovázení dcery, ať už přímo otcem nebo starším bratrem. Zásadní je hypotéza ochraňování dcer, kdy se otec snaží chránit dobrou reputaci své dcery a zachovávat tak její hodnotu na partnerském trhu, a tím pádem zvýšit její reprodukční úspěch (Perilloux et al., 2008; Sundin & Shackelford, 2020). Dcery jsou tak těmi potomky, kteří zažívají více restrikcí v oblasti sociálního a romantického života a bývají ze strany otců více kontrolovány, než je tomu v případě synů (Perilloux et al., 2008), což je způsobeno faktem, že pokud si vybere špatného partnera, který do ní a jejich potomků neinvestuje, toto břímě se přenáší na rodinu dcery.

6. Diskuse

Cílem práce bylo souhrnně zdokumentovat veškeré mechanismy, ve kterých hraje roli otec, které ovlivňují formování partnerských preferencí, a jaký mají dopad na reálný výběr partnera heterosexuálních žen.

Teorie životních strategií ukázala, že otec má vliv na to, zda dcera bude užívat rychlou, pomalou či smíšenou životní strategii. Na životní strategii má vliv prostředí, jeho příznivost a prediktabilita. Čím prediktabilnější a příznivější prostředí, tím pomalejší životní strategie (Dinh et al., 2022; Ellis, 2004). Míra otcovských investic a stresové hormony produkované při odchodu otce od rodiny v dětství (způsobeném rozchodem/rozvodem) vedou u ženy k rychlé životní strategii, která se vyznačuje dřívější menarche, nižším věkem při prvním pohlavním styku, nižším věkem při prvním těhotenství a také promiskuitnějším chováním (Culpin et al., 2014; Guardia et al., 2014; Valge et al., 2022). Naopak nepřítomnost otce způsobená např. migrací za prací nemá na životní strategii vliv v tom smyslu, že by vedla k jejímu zrychlení, důsledek je spíše opačný. Zásadním ukazatelem, který ovlivňuje životní strategii, je zřejmě míra otcovských investic, které se v případě otce, který migruje za prací, aby mohl rodině poskytovat zdroje, nijak výrazně nesnižují, ba naopak (Shenk et al., 2013). Na druhou stranu otec, který od rodiny odejde, do dcery obecně investovat přestává. Zvláštní případ představuje smrt otce, na vlivu úmrtí se autoři totiž plně neshodují. Někteří uvádí, že smrt otce vede u dcery k dřívějšímu prvnímú těhotenství, než je tomu v případě dcery z úplné rodiny (Valge et al., 2022), někteří autoři naopak smrt otce spojují dokonce s pozdějším počátkem reprodukce, než je tomu u dcery z úplné rodiny (Shenk et al., 2013).

Alternativní vysvětlení různých životních strategií nabízí přítomnost genu androgenového receptoru (AR) vázaného na chromozom X, který podle autora (Comings et al., 2002) vede u muže k agresivnímu chování, větší promiskuitě, nevázanosti, takový muž poté spíše od rodiny odcházejí. Tento gen by poté měli přenášet na svou dceru, u které se jeho přítomnost projevuje brzkým nástupem puberty (Comings et al., 2002). Toto vysvětlení ale nemá větší empirickou podporu, pozdějšími studiemi nebyly obdobné výsledky replikovány (Hartman et al., 2018; Schlomer et al., 2019; Schlomer & Marceau, 2020). Ukazuje se také, že když ženy mají první pohlavní styk ve věku nižším, než je průměr, je to častěji s partnerem starším o 3–4 roky nebo dokonce o 5 a více let, zároveň je styk se starším partnerem spojen s nižším věkem při prvním těhotenství (Manlove et al., 2006). V následujících studiích by bylo zajímavé zaměřit se na to, nakolik mají ženy, které

vyrůstaly bez otce či s ním neměly pozitivní vztah, tendenci preferovat starší partnery. Podle mé rešerše dosavadní literatury toto téma totiž ještě nebylo řádně zpracováno. Z mého pohledu chybí longitudinální studie od dětství po střední dospělost, které by opakovaně zaznamenávaly, jak ženy snáší odchod otce v různých fázích svého života, a jaká rozhodnutí v partnerských vztazích činí, kolik partnerů mají, kdy začínají reprodukci apod. Některé z výše zmíněných studií, které vychází z historických demografických záznamů, mohou sice ukázat, že ženy z rozvedených rodin se v průměru vdávají dříve a dříve rodí první dítě, nezohledňují ale osobnostní charakteristiky, sociosexualitu, environmentální faktory nebo vztah s otcem.

V kapitole teorie párovacích strategií se ukázalo, že u člověka můžeme pozorovat jak dlouhodobé, tak krátkodobé párovací strategie (Bártová & Štěrbová, 2020). Jejich aplikace pak závisí na osobnostních, sociálních a environmentálních faktorech (Buss & Schmitt, 2020). Z důvodu asymetrie rodičovských investic by měly ženy být při výběru partnera pečlivější, protože jako pohlaví v průměru investují více (Trivers, 1972). Přesto se ale v současné západní společnosti téměř nesetkáváme s tím, že by otec do svých potomků neinvestoval. Roli hraje také teorie strategického pluralismu, podle které žena může preferovat partnera lepší genetické kvality, pokud má dostatek zdrojů, a ví, že péči o ni a její potomky může zajistit rodina, tedy její otec jakožto hlava rodiny (Gangestad & Simpson, 2000). Otec by ale preferoval, aby jeho dcera užívala dlouhodobé párovací strategie, protože má zájem na tom, aby se udržel vysoký status a dobrá reputace jeho rodiny (Apostolou, 2009). Zároveň je pro něj výhodnější, pokud jeho dcera bude ve vztahu s investujícím partnerem, který se o ni a jejich společné potomky postará. Krátkodobý vztah ženu ohrožuje tím, že může dojít ke snížení její partnerské hodnoty, zároveň je více ohrožena nechtěným těhotenstvím s partnerem, který není ideální. Celá rodina se tak vystavuje hrozbě, že bude muset do své dcery a jejích potomků dále investovat, když to nezajistí její partner (Apostolou, 2009). Je tedy možné, že preference žen pro dlouhodobé párovací strategie nejsou způsobeny ani tak jimi samotnými, jako spíše tlakem rodiny. Výše zmíněné je ale platné spíše v preindustriálních společnostech, kde jsou ženy odkázané na pomoc rodiny. V sociálním státě západní společnosti ženě s dítětem, kterou partner opustí, spíše nehrozí žádné vážné nebezpečí ani v případě, kdy se o ni rodina nepostará. V rozvinuté západní společnosti má vliv na párovací strategii spíše míra sociosexuality jedince (Hallam et al., 2018). Pro budoucí výzkum by mohlo být zajímavé sledovat rozdíly mezi společnostmi preindustriálními a západní společností.

Mezi mechanismy vzniku partnerských preferencí patří dědičnost a učení (imprinting, asociativní a sociální učení). Partnerské preference a volba partnera jsou do jisté míry ovlivněny také dědičností. U jednotlivých studií se ale míra dědičnosti velmi odlišuje, rozptýl se pohybuje mezi téměř 0–30 %. Vliv prostředí se pohybuje mezi 0–60 % variance (Lykken & Tellegen, 1993; Rushton & Bons, 2005; Zietsch et al., 2012). Vzhledem k tomu, že zatím nebyla provedena žádná celogenomová studie, je nutné vliv dědičnosti a prostředí zkoumat na studiích jednovaječných a dvojevaječných dvojčat. Jednovaječná dvojčata spolu sdílí 100 % genů a dvojevaječná zhruba 50 %, proto je z jejich preferencí a volby partnera možné usuzovat, jaká míra preference a volby je zapříčiněna vlivem dědičnosti, jaká sdíleného a nesdíleného prostředí a jaká osobnostními charakteristikami.

Partnerské preference a partnerskou volbu ovlivňuje i učení. Imprinting rozdělujeme na imprinting-like efekt a negativní imprinting neboli Westermarckův efekt. Imprinting-like efekt je charakterizován jako proces, při němž si lidé během senzitivní periody vtisknou fenotyp rodiče opačného pohlaví a tento poté preferují u svého partnera (Štěrbová & Havlíček, 2017). Otec v tomto případě slouží jako šablona, podle které si dcera vybírá své partnery. Tento efekt je podpořen řadou studií žen dokládajících jejich preference pro stejnou barvu očí, vlasů nebo charakteristické rysy (jako např. vrásky) jako má jejich otec (Barrett & Wilson, 1987; Little et al., 2003; Perrett et al., 2002). Zároveň dcery starších otců preferují starší partnery (Perrett et al., 2002). Zajímavé je, že charakteristiky podobné otci ženy nemusí nutně považovat za nejatraktivnější (partnerská preference), přesto ale si volí partnery, kteří otci podobní jsou (partnerská volba) (Wiszevska et al., 2007). Imprinting-like efekt je provázán s dalšími typy učení, především s asociativní učení, protože vznik preference pro fenotyp otce je prokazatelně podmíněn pozitivním vztahem mezi otcem a dcerou (Berezkei et al., 2004; Bressan & Damian, 2018) Zůstává otázkou, nakolik spolu interagují jednotlivé mechanismy. Imprinting-like efekt souvisí také s preferencí pro homogamii, žena by tak mohla preferovat partnera podobného svému otci, protože s otcem sdílí 50 % genů, a tedy i mezi dcerou a otcem může být podobnost, byť ne nutně jen fyzická. Imprinting-like efekt je totiž prokázán i u adoptovaných dcer (Berezkei et al., 2004).

Negativní sexuální imprinting je charakterizován jako averze vůči těm, se kterými lidé vyrůstali (Shepherd, 1971; Westermarck, 1901). Hlavní motivací pro toto chování je snaha vyhnout se inbreedingu, který vede k vyšší míře dětské úmrtnosti, vývojovým a fyzickým vadám. Otec tedy slouží pouze jako model pro ideální partnery ženy, dcera k němu samotnému sexuální přitažlivost necítí.

Asociativní učení vzniká jako preference pro stimul spojený s nějakým kontextem, který poté může být aplikován v kontextu odlišném. V případě partnerských preferencí souvisí asociativní učení s imprinting-like efektem, kdy dochází preferenci charakteristik otce, které jsou podmíněny pozitivním vztahem mezi ním a dcerou. Čím více emoční podpory, vřelosti vztahu dcera s otcem vykazovali, tím větší preference byly prokázány. Když nebyl pozitivní vztah přítomen, ženy muže podobné otci nepreferují (Bressan & Damian, 2018; Kocsor et al., 2016; Vukovic et al., 2015). Asociativní učení má vliv nejen na partnerské preference, ale také na skutečnou partnerskou volbu, jak ve své studii adoptivních dcer a otců ukazuje Bereczkei (2004).

Sociální učení slouží jako způsob učení nových druhů chování skrze pozorování druhých nebo přímou zkušeností. Sociální učení je možné zaznamenat především v kopírování partnerské volby jiných žen. Ženy totiž muže považují za atraktivnější, když jsou v přítomnosti jiné atraktivní ženy, než kdyby byli samotní nebo s ženou neatraktivní (Jones et al., 2007; Yorzinski & Platt, 2010). Sociální učení partnerské volby je častější u nezkušených žen. Muž, který má nápadnice, se totiž zřejmě „musí“ nějakým způsobem pozitivně odlišovat, a to zřejmě mírou investic, které může do partnerky a potenciálních potomků investovat (Waynforth, 2007). Efekt snubního prstenu ale autoři neprokázali, je možné, že to je způsobeno vzorkem populace, kterou zkoumali (Uller & Johansson, 2003), která není zvyklá na nošení snubního/zásnubního prstenu, a proto mu nepřikládá takový význam.

Děti mohou mít v dospělosti tendenci kopírovat také rodinné struktury, které během dětství zažily. Opakovaně se prokazuje pozitivní korelace mezi alkoholismem rodičů (a především rodiče opačného pohlaví) a sňatkem s alkoholikem (Olmsted et al., 2003; Schuckit et al., 2016). Žena, která pochází z rozvedeného manželství, má větší pravděpodobnost, že její manželství také skončí rozvodem (Bergvall & Stanfors, 2022; Wolfinger, 2000). Toto prokazují ale spíše prevalenční studie, které ze statistických výsledků pravděpodobností odvozují kauzalitu. Validnější výsledky vlivu sociálního učení na kopírování rodinných struktur by zřejmě přinesly longitudinální studie.

Dcera se s otcem učí femininnímu chování komplementárně k jeho maskulinnímu. S otcem se dcera učí, jak interagovat s vrstevníky opačného pohlaví, mezi rodiči může pozorovat, jak by mohl vypadat zdravý partnerský vztah, a toto v pozdějším životě replikovat (Wilson et al., 2010). Od otce se dcera učí, jak muži myslí a jaké mají motivace chování. Pozitivní vztah s otcem je prediktorem vřelého, naplňujícího partnerského vztahu v pozdějším životě (Scharf & Mayselless, 2008).

Velkou roli ve formování partnerských preferencí hraje i attachment. Ten ovlivňuje celkovou spokojenost jak v dětství, tak následně v dospělém životě. Jistý attachment v dětství je spojen s pozdějším nástupem menarche a s pozdějším začátkem pohlavního života (Belsky et al., 2010). Naopak nejistý attachment se vyznačuje dřívejší menarche, dřívejším začátkem pohlavního života a také dřívejším těhotenstvím (Bogaert & Sadava, 2002). Dětský attachment do jisté míry ovlivňuje i to, jaký budeme mít attachment vůči svému partnerovi v dospělosti. Ten má poté vliv na to, nakolik spokojený a naplňující partnerský vztah bude. Jedinci s jistým attachmentem jsou ve vztazích spokojenější, jejich konflikty s partnerem jsou konstruktivnější a zároveň mají větší pravděpodobnost, že jim vztah vydrží (Belsky, 2010). Attachment má vliv také na partnerskou volbu, lidé totiž preferují partnery, kteří mají buď jistý attachment nebo stejný attachment jako oni sami (Holmes & Johnson, 2009). V budoucích studiích by bylo zajímavé longitudinálně sledovat, zda se mění attachmenty partnerů v dlouhodobém svazku a jak, popř. zda se ukazuje, že některé attachmentové styly jsou dlouhodobě naprosto nekompatibilní (např. vyhýbavý a úzkostný attachment).

Aktivní intervence rodičů do výběru partnera může mít podobu přímé či nepřímé manipulace. V postindustriální západní společnosti má aktivní intervence nejčastěji podobu nepřímé manipulace, která u otce v případě dcery spočívá v ochranném chování. Otec může dceři zamezovat v tom, aby sama chodila na místa, kde by se jí mohlo dostat nevyžádané pozornosti od nevhodných potenciálních partnerů (Apostolou & Papageorgi, 2014). V praxi to znamená např. zákaz návštěv nočních klubů, barů nebo večerka, do kdy musí být dcera doma. Míra a formy aktivní intervence jsou ovlivněny jak osobnostními charakteristikami rodičů, tak mírou individualismu dané kultury (Buunk et al., 2010). Individualistická kultura se tradičně vyznačuje vyšší autonomií, emoční nezávislostí, vyšší mírou soukromí a tendencí vyhledávat potěšení, což se může projevit důrazem na sledování vlastních cílů a přání. Kolektivistická kultura poté klade větší důraz na loajalitu vůči rodině a tendenci podřizovat se jejím přáním. Větší vliv rodičů je zaznamenáván u tradičně kolektivistických kultur (Buunk et al., 2010).

Velká míra provázanosti jednotlivých mechanismů je z této rešerše evidentní. Nedostatečná rodičovská péče a nízká míra otcovských investic (která může být způsobena buď tím, že je otec nepřítomný nebo jen neochotný investovat) vede k nejistému attachmentu. Prostředí, které není prediktabilní, a zároveň stres způsobený např. odchodem otce od rodiny zároveň u dítěte může vést k produkci stresových hormonů, které uspíší nástup puberty. Nízká míra otcovských investic, nejistý attachment i stres vedou

k implementaci rychlé životní strategie, která se také vyznačuje brzkým nástupem menarche, dřívejším začátkem pohlavního života, dřívejším těhotenstvím (které je zapříčiněno tím, že když menarche u dívky nastoupí před 12. rokem, trvá výrazně kratší dobu než nejméně v 50 % cyklů dochází k ovulaci, ve srovnání s dívkami, u nichž menarche přijde po 12. roku života), nižší mírou závazku ve vztazích a promiskuitnějším chováním. Typ attachmentu zřejmě ovlivňuje také párovací strategie, protože responzivní rodičovská péče, která je předpokladem jistého attachmentu, je spojována s dlouhodobými párovacími strategiemi v dospělosti dítěte. Naopak nedostatečná responzivita pečovatelů, což je jedna z charakteristik vyhýbavého attachmentu, vede v dospělosti ke krátkodobým párovacím strategiím. Párovací strategie dcery může otec ovlivnit právě skrze aktivní intervenci do výběru partnera, kdy se může uchýlovat především k formám nepřímé manipulace. Jednotlivé mechanismy jsou natolik provázané a vyskytují se společně, že je těžké přímo odlišit, co je příčina a co následek.

Některé mechanismy se mezikulturně neliší, jako např. dědění partnerských preferencí a imprinting-like efekt, protože vznikly evolučně na bázi genetiky a např. imprinting pozorujeme i ve zvířecí říši. Naopak můžeme pozorovat velkou variabilitu v aktivní intervenci do partnerského výběru. Ve WEIRD populaci převážně nepozorujeme přímou manipulaci partnerskou volbu ve smyslu smlouvaného manželství bez souhlasu dcery, protože otec už není jediným, kdo disponuje zdroji a činí veškerá rozhodnutí. Dcera sama má finanční zdroje a zázemí, není plně odkázána na svou rodinu, nemusí se tedy v takové míře podřizovat rozhodnutí otce. Proto v západní společnosti pozorujeme spíše nepřímé formy manipulace, které u otce spočívají hlavně v chování, které má zamezit pozornosti nežádoucích mužů, tedy neperspektivních partnerů.

Hlavní limitací dostupných výzkumů je to, že povětšinou nejsou longitudinální. Nesledují tak vliv daného mechanismu v čase a jeho proměny na základě vlivů prostředí, mezilidských vztahů a osobnostních charakteristik. Některé studie vychází z 200 let starých demografických pramenů, např. Valge et al., 2022, a přestože představují zajímavá zjištění, nemůžeme na základě nich s jistotou předpokládat přenositelnost do 21. století. Mezi další limitace patří to, že v případě některých studií se jedná o průřezové studie, což znamená, že odhadují hodnotu prevalence daného jevu v populaci. Nicméně neidentifikují skutečné hodnoty, pouze pravděpodobnost výskytu jevu, ale jejich autoři z těchto dat vyvozují kauzalitu.

Jisté limitace své práce spatřuji v tom, jak široké toto téma je, ačkoliv jsem v průběhu vypracovávání práce téma a strukturu ještě zužovala. Dále ne všechny výsledky studií,

ze kterých jsem čerpala, se podle novějších autorů ukázaly jako validní, a přestože jsem se to snažila v práci zohlednit, je možné, že v některých případech mi tento aspekt unikl. Abychom došli validních výsledků, je nutné odlišovat výsledky výzkumů, které vycházely ze zkoumání vzorku WEIRD společnosti a preindustriální společnosti.

Vzhledem k tomu, že se tato teoretická práce zabývala vlivem otce na partnerské preference a partnerskou volbu heterosexuálně orientovaných žen, bylo by do budoucna zajímavé zaměřit výzkum na ženy homosexuálně orientované. Sledovalo by se, zda imprinting-like efekt má obdobný vliv na vtištění charakteristik v tomto případě matky, které by poté vedly k preferenci těchto charakteristik u partnerek. Vzhledem k provázanosti imprinting-like efektu s asociativním učením, kdy je vznik preference podmíněn dobrým vztahem s rodičem, je otázkou, jak časté by zformování preference bylo. Homosexuální jedinci se totiž stále ještě častěji než heterosexuální, musí vyrovnávat s negativním pohledem okolí, často i právě ze strany rodičů.

7. Závěr

Tato teoretická bakalářská práce se zabývala vlivem otce na formování partnerských preferencí a partnerské volby u heterosexuálních žen. Jejím cílem bylo porovnat jednotlivé mechanismy, skrze které otec ovlivňuje vznik těchto preferencí a partnerskou volbu své dcery.

Skrze rešerši odborné literatury se ukázala provázanost jednotlivých mechanismů jako je rychlost životní strategie, míra otcovských investic a attachment vůči otci. Malá míra otcovských investic způsobená dobrovolnou absencí otce, která zároveň vede k nejistému či vyhybavému attachmentu, má poté za důsledek rychlejší životní strategii, kdy dochází k dřívější menarche, dřívějšímu začátku sexuálního života, dřívějšímu těhotenství, promiskuitnějšímu chování a menší míře spokojenosti ve vztazích. Rychlejší životní strategie je podmíněna prediktabilitou prostředí a sociálním prostředím, mezi které spadá i rodina. Velká míra stresu v dětství vede k produkci stresových hormonů, jako je kortizol, které uspíší nástup puberty.

Zároveň se ukázal i vliv učení, ve kterém se vlivy jednotlivých druhů učení také ovlivňují. Imprinting-like efekt, který má vliv na vtisknutí charakteristik, které se později projevují jako sexuální imprinting, tedy preference těchto charakteristik u partnera, je často podmíněn dobrým vztahem v tomto případě mezi otcem a dcerou. To můžeme označit za asociativní učení. Sociální učení působí jako kopírování volby, v tomto případě často rodinných struktur či vzorců. Ženy, pocházející z rozvedené rodiny, mají tak větší pravděpodobnost rozvodu. Stejně tak dcery alkoholiků, mají větší pravděpodobnost, že si za manžela vezmou alkoholika. Do jisté míry hraje v partnerských preferencích roli i dědičnost, výsledky studií jsou ale velmi rozdílné a ukazují velké rozpětí jejího vlivu.

8. Bibliografie

- Apostolou, M. (2007a). Elements of Parental Choice: The Evolution of Parental Preferences in Relation to In-Law Selection. *Evolutionary Psychology*, 5(1), 147470490700500. <https://doi.org/10.1177/147470490700500107>
- Apostolou, M. (2007b). Sexual selection under parental choice: the role of parents in the evolution of human mating. *Evolution and Human Behavior*, 28(6), 403–409. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2007.05.007>
- Apostolou, M. (2008). Parent-Offspring Conflict over Mating: The Case of Beauty. *Evolutionary Psychology*. <https://doi.org/10.1177/147470490800600207>
- Apostolou, M. (2009). Parent-offspring conflict over mating: The case of short-term mating strategies. *Personality and Individual Differences*, 47(8), 895–899. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.07.014>
- Apostolou, M. (2011). Parental influence over mate choice in a post-industrial context. *Letters on Evolutionary Behavioral Science*, 2(1), 13–15. <https://doi.org/10.5178/lebs.2011.12>
- Apostolou, M. (2013). Do as we wish: Parental Tactics of mate choice manipulation. *Evolutionary Psychology*, 11(4), 795–813. <https://doi.org/10.1177/147470491301100404>
- Apostolou, M. (2016). In-Law Preferences: Do Fathers and Mothers Agree on What They Want in a Daughter-in-Law and in a Son-in-Law? *Evolutionary Psychological Science*, 2(3), 189–198. <https://doi.org/10.1007/s40806-016-0051-y>
- Apostolou, M., & Papageorgi, I. (2014). Parental mate choice manipulation tactics: Exploring prevalence, sex and personality effects. *Evolutionary Psychology*, 12(3), 588–620. <https://doi.org/10.1177/147470491401200307>
- Apter, D., & Vihko, R. (1983). Early Menarche, a Risk Factor for Breast Cancer, Indicates Early Onset of Ovulatory Cycles. *Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism*, 57(1), 82–86.
- Balsam, P., Drew, M., & Gallistel, C. (2010). Time and Associative Learning. *Comparative Cognition & Behavior Reviews*, 5(March 2014), 1–22. <https://doi.org/10.3819/ccbr.2010.50001>
- Bandura, A. (1971). Social learning Theory. In *Encyclopedia of Animal Behavior* (pp. 1–46). <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813251-7.00057-2>
- Barrett, P., & Wilson, G. (1987). Parental characteristics and partner choice: Some evidence

- for oedipal imprinting. *Journal of Biosocial Science*, 19(2), 157–161.
<https://doi.org/10.1017/S0021932000016758>
- Bártová, K., & Štěřbová, Z. (2020). Mating Strategies. *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science, Trivers 1972*, 1–4. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16999-6_684-1
- Belsky, J. (2010). Childhood experience and the development of reproductive strategies. *Psicothema*, 22(1), 28–34. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20100424>
- Belsky, J., Houts, R. M., & Fearon, R. M. P. (2010). Infant Attachment Security and the Timing of Puberty: Testing an Evolutionary Hypothesis. *Psychological Science*, 21(9), 1195–1201.
- Belsky, J., Steinberg, L. D., Houts, R. M., Friedman, S. L., Dehart, G., Cauffman, E., Roisman, G. I., Halpern-Felsher, B. L., & Susman, E. (2007). Family rearing antecedents of pubertal timing. *Child Development*, 78(4), 1302–1321.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01067.x>
- Berezkei, T., Gyuris, P., & Weisfeld, G. E. (2004). Sexual imprinting in human mate choice. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 271(1544), 1129–1134. <https://doi.org/10.1098/rspb.2003.2672>
- Bergvall, M., & Stanfors, M. (2022). Intergenerational Transmission of Divorce in Sweden, 1905-2015. *Lund Papers in Economic Demography*, 2.
- Berndt, T. J. (1982). The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence. In *Source: Child Development* (Vol. 53, Issue 6).
- Birnbaum, G. E., Reis, H. T., Mikulincer, M., Gillath, O., & Orpaz, A. (2006). When sex is more than just sex: Attachment orientations, sexual experience, and relationship quality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(5), 929–943.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.5.929>
- Bogaert, A. F., & Sadava, S. (2002). Adult attachment and sexual behavior. *Personal Relationships*, 9(2), 191–204. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00012>
- Booth-Laforce, C., Oh, W., Kim, A. H., Rubin, K. H., Rose-Krasnor, L., & Burgess, K. (2006). Attachment, self-worth, and peer-group functioning in middle childhood. *Attachment and Human Development*, 8(4), 309–325.
<https://doi.org/10.1080/14616730601048209>
- Bowlby, J. (2010). *Vazba : teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem* (1st ed.). Portál.
- Bressan, P., & Damian, V. (2018). Fathers' eye colour sways daughters' choice of both long-

- and short-term partners. *Scientific Reports*, 8(1), 1–9. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-23784-7>
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759–775. [https://cmappublic2.ihmc.us/rid=1LQX400NM-RBVKH9-1KL6/the origins of attachment theory john bowlby and_mary_ainsworth.pdf](https://cmappublic2.ihmc.us/rid=1LQX400NM-RBVKH9-1KL6/the_origins_of_attachment_theory_john_bowlby_and_mary_ainsworth.pdf)
- Bretherton, I. (2010). Fathers in attachment theory and research: A review. In *Early Child Development and Care* (Vol. 180, Issues 1–2, pp. 9–23). <https://doi.org/10.1080/03004430903414661>
- Buss, D. M. (1998). Sexual strategies theory: Historical origins and current status. *Journal of Sex Research*, 35(1), 19–31. <https://doi.org/10.1080/00224499809551914>
- Buss, D. M. (2006). Strategies of Human Mating. *Psychological Topics*, 15(2), 239–260.
- Buss, D. M., & Schmitt, D. (2020). Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science. *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, January 2018. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-16999-6>
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An evolutionary perspective on human mating. In *Psychological Review* (Vol. 100, Issue 2, pp. 204–232). <https://doi.org/10.1037//0033-295x.100.2.204>
- Buunk, A. P., Park, J. H., & Dubbs, S. L. (2008). Parent-Offspring Conflict in Mate Preferences. *Review of General Psychology*, 12(1), 47–62. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.12.1.47>
- Buunk, A. P., Park, J. H., & Duncan, L. A. (2010). Cultural variation in parental influence on mate choice. *Cross-Cultural Research*, 44(1), 23–40. <https://doi.org/10.1177/1069397109337711>
- Cabrera, N. J. (2020). Father involvement, father-child relationship, and attachment in the early years. *Attachment and Human Development*, 22(1), 134–138. <https://doi.org/10.1080/14616734.2019.1589070>
- Chisholm, J. S., Ellison, P. T., Evans, J., Lee, P. C., Sue, L., Pavlik, Z., Ryan, A. S., Salter, E. M., Stini, W. A., Worthman, M., & Chisholm, J. S. (1993). Death, Hope, and Sex Life-History Theory and the Strategies'. *Current Anthropology*, 34(1), 1–24.
- Cole, L. C. (1954). The Population Consequences of Life History Phenomena. *The Quarterly Review of Biology*, 29(2), 103–137.
- Comings, D. E., Muhleman, D., Johnson, J. P., & MacMurray, J. P. (2002). Parent-daughter transmission of the androgen receptor gene as an explanation of the effect of father

- absence on age of menarche. *Child Development*, 73(4), 1046–1051.
<https://doi.org/10.1111/1467-8624.00456>
- Csathó, Á., & Birkás, B. (2018). Early-life stressors, personality development, and fast life strategies: An evolutionary perspective on malevolent personality features. *Frontiers in Psychology*, 9(MAR), 1–6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00305>
- Culpin, I., Heron, J., Araya, R., Melotti, R., Lewis, G., & Joinson, C. (2014). Father absence and timing of menarche in adolescent girls from a UK cohort: The mediating role of maternal depression and major financial problems. *Journal of Adolescence*, 37(3), 291–301. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2014.02.003>
- Dalton, W. T., Frick-Horbury, D., & Kitzmann, K. M. (2006). Young adults' retrospective reports of parenting by mothers and fathers: Associations with current relationship quality. *Journal of General Psychology*, 133(1), 5–18. <https://doi.org/10.3200/GENP.133.1.5-18>
- DeBruine, L. M., Jones, B. C., & Little, A. C. (2017). Positive Sexual Imprinting For Human Eye Color. *BioRxiv*, 135244. <https://www.biorxiv.org/content/early/2017/08/23/135244>
- Demir, M. (2010). Close relationships and happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies*, 11(3), 293–313. <https://doi.org/10.1007/s10902-009-9141-x>
- Diener, M. L., Isabella, R. A., Behunin, M. G., & Wong, M. S. (2008). Attachment to mothers and fathers during middle childhood: Associations with child gender, grade, and competence. *Social Development*, 17(1), 84–101. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00416.x>
- Dinh, T., Haselton, M. G., & Gangestad, S. W. (2022). “Fast” women? The effects of childhood environments on women’s developmental timing, mating strategies, and reproductive outcomes. *Evolution and Human Behavior*, 43(2), 133–146. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2021.12.001>
- Doyle, A. B., Markiewicz, D., Brendgen, M., Lieberman, M., Quarterly, S. M., July, N., Doyle, A. B., Markiewicz, D., Brendgen, M., Lieberman, M., & Voss, K. (2000). Child Attachment Security and Self-Concept: Associations With Mother and Father Attachment Style and Marital Quality. *Merrill-Palmer Quarterly*, 46(3), 514–539.
- Dubbs, S. L., & Buunk, A. P. (2010). Sex differences in parental preferences over a child’s mate choice: A daughter’s perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(8), 1051–1059. <https://doi.org/10.1177/0265407510378666>
- Ellis, B. J. (2004). Timing of pubertal maturation in girls: An integrated life history

- approach. *Psychological Bulletin*, 130(6), 920–958. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.6.920>
- Ellis, B. J., & Del Giudice, M. (2014). Beyond allostatic load : Rethinking the role of stress in regulating human development. *Development and Psychopathology*, 26, 1–20. <https://doi.org/10.1017/S0954579413000849>
- Ellis, B. J., & Garber, J. (2000). Psychosocial antecedents of variation in girls' pubertal timing: Maternal depression, stepfather presence, and marital and family stress. *Child Development*, 71(2), 485–501. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00159>
- Faulkner, J., & Schaller, M. (2007). Nepotistic nosiness: inclusive fitness and vigilance of kin members' romantic relationships. *Evolution and Human Behavior*, 28(6), 430–438. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2007.06.001>
- Feeney, J. A. (2004). Transfer of Attachment from Parents to Romantic Partners: Effects of Individual and Relationship Variables. *Journal of Family Studies*, 10(2), 220–238. <https://doi.org/10.5172/jfs.327.10.2.220>
- Freeman, H., & Brown, B. B. (2001a). Primary Attachment to Parents and Peers During Adolescence: Differences by Attachment Style. In *Journal of Youth and Adolescence* (Vol. 30, Issue 6).
- Freeman, H., & Brown, B. B. (2001b). Primary Attachment to Parents and Peers During Adolescence: Differences by Attachment Style. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(1–6), 653–674. <https://doi.org/10.1023/A>
- Freeman, H., Newland, L. A., & Coyl, D. D. (2010). New directions in father attachment. In *Early Child Development and Care* (Vol. 180, Issues 1–2, pp. 1–8). <https://doi.org/10.1080/03004430903414646>
- Gadgil, M., & Bossert, W. H. (1970). Life Historical Consequences of Natural Selection. *The American Naturalist*, 104(935).
- Gai, J., & Lu, J. (2013). Outbreeding. In *Brenner's Encyclopedia of Genetics: Second Edition* (pp. 197–198). <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-374984-0.01106-2>
- Gangestad, S. W., & Simpson, J. A. (2000). The evolution of human mating: Trade-offs and strategic pluralism. *Behavioral and Brain Sciences*, 23(4), 573–587. <https://doi.org/10.1017/S0140525X0000337X>
- Gaydosh, L., Belsky, D. W., Domingue, B. W., Boardman, J. D., & Harris, K. M. (2018). Father Absence and Accelerated Reproductive Development in Non-Hispanic White Women in the United States. *Demography*, 55(4), 1245–1267. <https://doi.org/10.1007/s13524-018-0696-1>

- Geary, D. C., Vigil, J., & Byrd-Craven, J. (2004). Evolution of human mate choice. *Journal of Sex Research, 41*(1), 27–42. <https://doi.org/10.1080/00224490409552211>
- Guardia, A. C. I., Nelson, J. A., & Lertora, I. M. (2014). The Impact of Father Absence on Daughter Sexual Development and Behaviors: Implications for Professional Counselors. *The Family Journal, 22*(3), 339–346. <https://doi.org/10.1177/1066480714529887>
- Hallam, L., De Backer, C. J. S., Fisher, M. L., & Walrave, M. (2018). Are Sex Differences in Mating Strategies Overrated? Sociosexual Orientation as a Dominant Predictor in Online Dating Strategies. *Evolutionary Psychological Science, 4*(4), 456–465. <https://doi.org/10.1007/s40806-018-0150-z>
- Harden, K. P. (2014). Genetic influences on adolescent sexual behavior: Why genes matter for environmentally oriented researchers. *Psychological Bulletin, 140*(2), 434–465. <https://doi.org/10.1037/a0033564>
- Hartman, S., Sung, S., Simpson, J. A., Schlomer, G. L., & Belsky, J. (2018). Decomposing environmental unpredictability in forecasting adolescent and young adult development: A two-sample study. *Development and Psychopathology, 30*(4), 1321–1332. <https://doi.org/10.1017/S0954579417001729>
- Havlíček, J., Štěrbová, Z., & Csajbók, Z. (2022). Human Mate Choice. In *The Routledge International Handbook of Comparative Psychology* (pp. 1–379). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003091868>
- Hawkes, K., & Smith, K. R. (2009). Evaluating Grandmother Effects. *American Journal of Physical Anthropology, 140*(1), 8. <https://doi.org/10.1002/ajpa.21061>.Evaluating
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Hazan, C., & Zeifman, D. (1994). Sex and the Psychological Tether. *Personal Relationships, 5*, 151–177.
- Hebets, E. an, & Sullivan-Beckers, L. (2010). Mate Choice and Learning. *Encyclopedia of Animal Behavior, 2*, 389–393.
- Hepper, E. G., & Carnelley, K. B. (2012). Attachment and romantic relationships: The roles of working models of self and other. *The Psychology of Love (Vols 1–4).*, March, 133–154. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psych&AN=2012-08260-011&lang=ja&site=ehost-live>
- Herdegen-Radwan, M. (2022). Can female guppies learn to like male colours ? A test of the

- role of associative learning in originating sexual preferences. *Proceedings - Royal Society of London, B*, 289.
- Holmes, B. M., & Johnson, K. R. (2009). Adult attachment and romantic partner preference: A review. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(6–7), 833–852. <https://doi.org/10.1177/0265407509345653>
- Jain, N. (2015). Father-Daughter Attachment Pattern and its Influence on Daughter's Development. *International Journal of Indian Psychology*, 2(2). <https://doi.org/10.25215/0202.069>
- Jonason, P. K., Li, N. P., & Cason, M. J. (2009). The “booty call”: A compromise between men's and women's ideal mating strategies. *Journal of Sex Research*, 46(5), 460–470. <https://doi.org/10.1080/00224490902775827>
- Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D., & Schmitt, D. P. (2009). The Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality*, 23(1), 5–18. <https://doi.org/10.1002/per.698>
- Jones, B. C., DeBruine, L. M., Little, A. C., Burriss, R. P., & Feinberg, D. R. (2007). Social transmission of face preferences among humans. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 274(1611), 899–903. <https://doi.org/10.1098/rspb.2006.0205>
- Kamza, A. (2019). Attachment to mothers and fathers during middle childhood: An evidence from Polish sample. *BMC Psychology*, 7(1). <https://doi.org/10.1186/s40359-019-0361-5>
- Kaplan, H., & Gangestad, S. (2015). Life History Theory and Evolutionary Psychology. In *The Handbook of Evolutionary Psychology* (pp. 88–114). <https://doi.org/10.1002/9780470939376.ch2>
- Kaplan, H., Winking, J., & Gurven, M. (2011). Father Death and Adult Success among the Tsimane: Implications for Marriage and Divorce. *Evolution and Human Behavior*, 32(2), 79–89. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2010.08.002.Father>
- Katz, J., & van der Kloet, E. (2010). The first man in her life: Father emotional responsiveness during adolescence and college women's sexual refusal behaviors. *American Journal of Family Therapy*, 38(4), 344–356. <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.493474>
- Kocsor, F., Saxton, T. K., Láng, A., & Bereczkei, T. (2016). Preference for faces resembling opposite-sex parents is moderated by emotional closeness in childhood. *Personality and Individual Differences*, 96, 23–27. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.02.065>
- Kraus, C., Thomson, D. L., Künkele, J., & Trillmich, F. (2005). Living slow and dying

- young? Life-history strategy and age-specific survival rates in a precocial small mammal. *Journal of Animal Ecology*, 74(1), 171–180. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2656.2004.00910.x>
- Kuhle, B. X., Melzer, D. K., Cooper, C. A., Merkle, A. J., Pepe, N. A., Ribanovic, A., Verdesco, A. L., & Wettstein, T. L. (2015). The “birds and the bees” differ for boys and girls: Sex differences in the nature of sex talks. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 9(2), 107–115. <https://doi.org/10.1037/ebs0000012>
- Lamb, M. E. (1977). The development of mother-infant and father-infant attachments in the second year of life. *Developmental Psychology*, 13(6), 637–648. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.13.6.637>
- Little, A. C., Jones, B. C., Debruine, L. M., & Caldwell, C. A. (2011). Social learning and human mate preferences: A potential mechanism for generating and maintaining between-population diversity in attraction. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 366, 366–375. <https://doi.org/10.1098/rstb.2010.0192>
- Little, A. C., Penton-Voak, I. S., Burt, D. M., & Perrett, D. I. (2003). Investigating an imprinting-like phenomenon in humans partners and opposite-sex parents have similar hair and eye colour. *Evolution and Human Behavior*, 24(1), 43–51. [https://doi.org/10.1016/S1090-5138\(02\)00119-8](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(02)00119-8)
- Lorenz, K. Z. (1937). The Companion in the Bird’s World. *The Auk*, 54(3), 245–273. <https://doi.org/10.2307/4078077>
- Lykken, D. T., & Tellegen, A. (1993). Is Human Mating Adventitious or the Result of Lawful Choice? A Twin Study of Mate Selection. *Journal of Personality and Social Psychology*. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.1.56>
- Manlove, J., Terry-Humen, E., & Ikramullah, E. (2006). Young Teenagers and Older Sexual Partners: Correlates and Consequences for Males and Females. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 38(4), 197–207. <https://doi.org/10.1363/3819706>
- Marcinkowska, U. M., Moore, F. R., & Rantala, M. J. (2013). An experimental test of the Westermarck effect: Sex differences in inbreeding avoidance. *Behavioral Ecology*, 24(4), 842–845. <https://doi.org/10.1093/beheco/art028>
- Maximo, S. I., & Carranza, J. S. (2016). Parental Attachment and Love Language as Determinants of Resilience Among Graduating University Students. *SAGE Open*, 6(1). <https://doi.org/10.1177/2158244015622800>
- Mendle, J., Hulle, C. A. Van, Brooks-gunn, J., Emery, R. E., Harden, P., Turkheimer, E., Onofrio, B. M. D., Rodgers, J. L., Benjamin, B., Mendie, J., Harden, K. P., Hulle, C.

- A. Van, Onofrio, B. M. D., Brooks-gunn, J., Rodgers, J. L., Emery, R. E., & Lahey, B. B. (2009). Associations between Father Absence and Age of First Sexual Intercourse. *Child Development, 80*(5), 1463–1480.
- MØller, A. P., & Thornhill, R. (1998). Male parental care, differential parental investment by females and sexual selection. *Animal Behaviour, 55*(6), 1507–1515. <https://doi.org/10.1006/anbe.1998.0731>
- Nielsen, L. (2014). Young Adult Daughters' Relationships With Their Fathers: Review of Recent Research. *Marriage and Family Review, 50*(4), 360–372. <https://doi.org/10.1080/01494929.2013.879553>
- Olmsted, M. E., Crowell, J. A., & Waters, E. (2003). Assortative mating among adult children of alcoholics and alcoholics. *Family Relations, 52*(1), 64–71. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00064.x>
- Paquette, D., & Dumont, C. (2013). The Father-Child Activation Relationship, Sex Differences, and Attachment Disorganization in Toddlerhood. *Child Development Research, 2013*, 1–9. <https://doi.org/10.1155/2013/102860>
- Perilloux, C., Fleischman, D. S., & Buss, D. M. (2008). The Daughter-Guarding Hypothesis: Parental Influence on, and Emotional Reactions to, Offspring's Mating Behavior. *Evolutionary Psychology, 6*(2), 147470490800600. <https://doi.org/10.1177/147470490800600202>
- Perilloux, C., Fleischman, D. S., & Buss, D. M. (2011). Meet the parents: Parent-offspring convergence and divergence in mate preferences. *Personality and Individual Differences, 50*(2), 253–258. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.09.039>
- Perrett, D. I., Penton-Voak, I. S., Little, A. C., Tiddeman, B. P., Burt, D. M., Schmidt, N., Oxley, R., Kinloch, N., & Barrett, L. (2002). Facial attractiveness judgements reflect learning of parental age characteristics. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 269*(1494), 873–880. <https://doi.org/10.1098/rspb.2002.1971>
- Promislow, D. E. L., & Harvey, P. H. (1990). Living fast and dying young: A comparative analysis of life-history variation among mammals. *Journal of Zoology, 220*(3), 417–437. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7998.1990.tb04316.x>
- Quinlan, R. J. (2003). Father absence, parental care, and female reproductive development. *Evolution and Human Behavior, 24*(6), 376–390. [https://doi.org/10.1016/S1090-5138\(03\)00039-4](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(03)00039-4)
- Rantala, M. J., & Marcinkowska, U. M. (2011). The role of sexual imprinting and the Westermarck effect in mate choice in humans. *Behavioral Ecology and Sociobiology,*

- 65(5), 859–873. <https://doi.org/10.1007/s00265-011-1145-y>
- Rushton, J. P., & Bons, T. A. (2005). Mate Choice and Friendship in Twins: Evidence for Genetic Similarity. *Psychological Science*, 16(7), 555–559. <https://doi.org/10.1111/j.0956-7976.2005.01574.x>
- Sabelnikova, N., Kashirsky, D., & Garvard, O. (2020). Attachment and images of parents and of the romantic partner of Russian young men and women. *Behavioral Sciences*, 10(5). <https://doi.org/10.3390/bs10050087>
- Scelza, B. (2011). *Female choice and extra-pair paternity in a traditional human population Subject collections Female choice and extra- pair paternity in a traditional human population. July*, 5–7.
- Scharf, M., & Mayseless, O. (2008). Late adolescent girls' relationships with parents and romantic partner: The distinct role of mothers and fathers. *Journal of Adolescence*, 31(6), 837–855. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.06.012>
- Scheffler, T. S., & Naus, P. J. (1999). The relationship between fatherly affirmation and a woman's self-esteem, fear of intimacy, comfort with womanhood and comfort with sexuality. In *Canadian Journal of Human Sexuality* (Vol. 8, Issue 1, pp. 39–45).
- Schlomer, G. L., & Marceau, K. (2020). Father absence , age at menarche , and genetic confounding : A replication and extension using a polygenic score. *Development and Psychopathology*, 1–12. <https://doi.org/10.1017/S0954579420000929>
- Schlomer, G. L., Murray, J., Yates, B., Hair, K., & Vandenberg, D. J. (2019). Father Absence , Age at Menarche , and Sexual Behaviors in Women : Evaluating the Genetic Confounding Hypothesis Using the Androgen Receptor Gene. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 13(3), 205–222. <https://doi.org/10.1037/ebs0000137>
- Schuckit, M. A., Tipp, J. E., Kelner, E., Schuckit, M. A., Tipp, J. E., Kelner, E., & Daughters, A. (2016). Are Daughters of Alcoholics More Likely to Marry Alcoholics ? Are Daughters of Alcoholics More Likely to Marry Alcoholics ? *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 20(2). <https://doi.org/10.3109/00952999409106784>
- Shenk, M. K., Starkweather, K., Kress, H. C., & Alam, N. (2013a). Does Absence Matter ? *Human Nature*, 24, 76–110. <https://doi.org/10.1007/s12110-013-9160-5>
- Shenk, M. K., Starkweather, K., Kress, H. C., & Alam, N. (2013b). Does Absence Matter?: A Comparison of Three Types of Father Absence in Rural Bangladesh. *Human Nature*, 24(1), 76–110. <https://doi.org/10.1007/s12110-013-9160-5>
- Shenk, M. K., Starkweather, K., Kress, H. C., & Alam, N. (2013c). Does Absence Matter?: A Comparison of Three Types of Father Absence in Rural Bangladesh. *Human Nature*,

- 24(1). <https://doi.org/10.1007/s12110-013-9160-5>
- Shepher, J. (1971). Mate selection among second generation kibbutz adolescents and adults: Incest avoidance and negative imprinting. *Archives of Sexual Behavior*, 1(4), 293–307. <https://doi.org/10.1007/BF01638058>
- Shor, E., & Simchai, D. (2009). Incest avoidance, the incest taboo, and social cohesion: revisiting westermarck and the case of the israeli kibbutzim. *American Journal of Sociology*, 114(6), 1803–1842. <https://doi.org/10.1086/597178>
- Shulman, S., Levy-Shi Peri Kedem, R., & Alon, E. (1997). Intimate Relationships Among Adolescent Romantic Partners and Same-Sex Friends: Individual and Systemic Perspectives. *New Directions for Child Development*, 78, 37–51.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of Attachment Styles on Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971–980. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.5.971>
- Štěrbová, Z., & Havlíček, J. (2017). Sexuální imprinting v komparativní perspektivě. *Možek a Jeho Člověk, Mysl a Její Nemoc, January 2016*, 128–135.
- Štěrbová, Z., Tureček, P., Havlíček, J., & Varella Valentova, J. (n.d.). *Women learn paternal characteristics used in mate choice during early childhood and adolescence.*
- Štěrbová, Z., Tureček, P., & Kleisner, K. (2019). Consistency of mate choice in eye and hair colour: Testing possible mechanisms. *Evolution and Human Behavior*, 40(1), 74–81. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2018.08.003>
- Štěrbová, Z., & Valentová, J. (2012). Influence of homogamy, complementarity, and sexual imprinting on mate choice. *Antropologie*, 50(1), 47–60.
- Sundin, Z., & Shackelford, T. K. (2020). Daughter Guarding. *Encyclopedia of Animal Cognition and Behavior*, 1–3. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47829-6_351-1
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie : proměny lidské psychiky od početí po smrt (1.)*. Portál.
- Tither, J. M., & Ellis, B. J. (2008). Impact of Fathers on Daughters' Age at Menarche: A Genetically and Environmentally Controlled Sibling Study. *Developmental Psychology*, 44(5), 1409–1420. <https://doi.org/10.1037/a0013065>
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. *Sexual Selection and the Descent of Man: The Darwinian Pivot*, July, 136–179. <https://doi.org/10.4324/9781315129266-7>
- Uller, T., & Johansson, C. (2003). Human Mate Choice And The Wedding Ring Effect: Are Married Men More Attractive? *Human Nature*, 14(3), 267–276.

- Valentova, J. V., Moraes Junior, F. P., Štěrbová, Z., Varella, M. A. C., & Fisher, M. L. (2020). The association between Dark Triad traits and sociosexuality with mating and parenting efforts: A cross-cultural study. *Personality and Individual Differences*, 154(July 2019). <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109613>
- Valge, M., Meitern, R., & Hōrak, P. (2022). Pubertal maturation is independent of family structure but daughters of divorced (but not dead) fathers start reproduction earlier. *Evolution and Human Behavior*, 43(2), 107–114. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2021.11.004>
- van den Berg, P., Fawcett, T. W., Buunk, A. P., & Weissing, F. J. (2013). The evolution of parent-offspring conflict over mate choice. *Evolution and Human Behavior*, 34(6), 405–411. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2013.07.004>
- Voland, E., & Willführ, K. P. (2017). Why does paternal death accelerate the transition to first marriage in the C18-C19 Krummhörn population? *Evolution and Human Behavior*, 38(1), 125–135. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2016.08.001>
- Vukovic, J., Boothroyd, L. G., Meins, E., & Burt, D. M. (2015). Concurrent parent-child relationship quality is associated with an imprinting-like effect in children's facial preferences. *Evolution and Human Behavior*, 36(4), 331–336. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2015.03.004>
- Waynforth, D. (2007). Mate choice copying in humans. *Human Nature*, 18(3), 264–271. <https://doi.org/10.1007/s12110-007-9004-2>
- Westermarck, E. (1901). *The History of Human Marriage* (3rd ed.). MacMillan and Co.
- Wilson, E. K., Dalberth, B. T., & Koo, H. P. (2010).   We're the Heroes!   : Fathers' Perspectives on Their Role In Protecting Their Preteenage Children from Sexual Risk. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 42(2), 117–124. <https://doi.org/10.1363/4211710>
- Wiszevska, A., Pawlowski, B., & Boothroyd, L. G. (2007). Father-daughter relationship as a moderator of sexual imprinting: a facialmetric study. *Evolution and Human Behavior*. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2007.02.006>
- Wolf, A. P. (1993). Westermarck Redivivus. *Annual Reviews of Anthropology*, 22, 157–175.
- Wolfinger, N. (2000). Beyond the Intergenerational Transmission of Divorce. *Journal of Family Issues*, 21(8), 1061–1086.
- Yorzinski, J. L., & Platt, M. L. (2010). Same-Sex Gaze Attraction Influences Mate-Choice Copying in Humans. 5(2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0009115>
- Zietsch, B. P., Verweij, K. J. H., & Burri, A. V. (2012). Heritability of preferences for

multiple cues of mate quality in humans. *Evolution*, 66(6), 1762–1772.
<https://doi.org/10.1111/j.1558-5646.2011.01546.x>

Zietsch, B. P., Verweij, K. J. H., Heath, A. C., & Martin, N. G. (2011a). Variation in human mate choice: Simultaneously investigating heritability, parental influence, sexual imprinting, and assortative mating. *American Naturalist*, 177(5), 605–616.
<https://doi.org/10.1086/659629>

Zietsch, B. P., Verweij, K. J. H., Heath, A. C., & Martin, N. G. (2011b). Variation in human mate choice: Simultaneously investigating heritability, parental influence, sexual imprinting, and assortative mating. *The American Naturalist*, 177(5), 1–17.
<https://doi.org/10.1086/659629>.Variation